

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

VIII.

Издаји половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

VIII.

КРАТКИ ИЗВОД ИЗ ОСНОВНОГ БОГОСЛОВЉА

Арх. Августина

израдио Ж. Драговић.

(Наставак.)

NACIONALNA BIBLIOTEKA
Богооткровена религија.
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Од свију религија у свијету само једна хришћанска религија има права чуда и права пророчтва, а тако и друге спољашње и унутрашње знаке свога Божанског поријекла, и с тога је само она једина истинита и Богооткровена религија.

Она се дијели на старозавјетну и новозавјетну, или на Стари и Нови Завјет. Сад да видимо је ли то тако.

1.) Старозавјетна Религија.

А.) Унутрашњи знаци старозавјетног откровења.

Општи поглед на Старозавјетну Религију.

Стара јеврејска религија чини изузетак међу свијема религијама старога свијета, уздижући се над свијема вјсровањима старине. Све остале религије старине тражиле су Божанство у неразумној природи, или у самом човјеку, а само јеврејска религија вјеровала је у јединога вјечнога Бога, који се уздиже над цијелом природом и над људима. Ова је религија строго дијелила добро од зла и претписивала, да човјек треба да се отима од зла и да се наравствено усавршава, угледајући се на самога Бога. Она се је такође и у другим тачкама учења разликовала од учења стародревних религија.

Учење о јединоме Богу у старозавјетној религији.

По учењу старозавјетне религије Бог је Дух бесконачни, који се уздиже над цијелим животом свијета. Бог је *један* — то је главни догмат старозавјетне религије. Он је Дух лични, самобитни, пресвети, најсавршенији и ништа се у свијету сравнити с њим не може. (Исаија 40, 14.) Он је Творац и Промислитељ свијета, а свијет је Његов створ — створ Његовог свемогућства, Његове воље и Његова слова (Битија I, 1). Таква чистина, дубина и узвишеност старозавјетне религије и њене науке о Богу превасходи све старе религије и јасно показује, да она није постала само од људи, него је морала постати под упливом вишега Божанског промисла и да је Богооткровена.

Поред свега овога неки научењаци, тако звани рационалисти, подизали су, премда неуспјешно, свој глас против библијског монотеизма. Сва та противна мишљења можемо свести на ово:

Једни од њих говоре, да код Јевреја није постојала од почетка вјера у једнога Бога, него да је то постало тек од времена Мојсијева; други кажу, да та вјера датира тек од 700 година прије Христа, а прије тога да су Јевреји, као сви остали народи старине, били многобошци; трећи опет веле: и ако су Јевреји признавали једнога Бога, тај њихов Бог оличавао је у себи природу, а није био духовно суштество; четврти говоре, да су они признавали Јехову као свога националног Бога, а тијем самијем признавали су, да постоје богови и другијех националности.

Ова различита мишљења рационалиста довољна би била, да нам докажу, да нијесу истинита, јер сама себи противурјече, али ми ћемо их у кратко прегледати.

1.) Они који кажу, да су Јевреји били политеисти, оснивају се на томе, што је код Јевреја било више имена за Бога, н. пр.: Ел, Елогим, Јехова, Шадај, Адонај и т. д. Но ово не тврди, да су јевреји имали много богова, јер се јединоме Богу може давати више имена, који означавају његова својства и његове радње. Код хришћана н. пр. назива се Бог: Отац Небесни, Творац, Сведржитељ, Спаситељ, Промислитељ и т. д., па опет нико неће тврдити, да је хришћанска религија политеистичка.

Једни веле и то, да јеврејска ријеч Елогим значи множину, и то је истина, Елогим значи богови, али то је особина

јеврејскога језика, која и ако има форму множине, опет собом не исказује појам о више богова, а то се види из онога мјеста св. писма, гдје се говори: „Знади, да само Јехова јест Бог (Елогим) и нема Бога осим њега (Второзаконије 4, 36; 10, 17).

Још говоре, да је Јехова ново име, које је Мојсеј казао народу јеврејскоме, и да од њега потиче монотеизам, али то није истина, јер ми видимо, да су име Јехова употребљавали и стари патријарси (Бит. 4, 26; 28, 20, 21). Ако се то име и јавило Мојсеју у Купини, опет оно није ново име Божанства, за које Јевреји нијесу никад чујали, а то се види из самога св. Писма (Исхода, 13—18) као и из тога, што није могуће мислити, да би се Јевреји покорили Мојсеју, кад би он почео да им проповиједа од имена некога новог Божанства, које им до тада није било познато.

2.) Неки научењаци налазе у старој јеврејској религији трагове антропоморфизма, т. ј. обоготворења човјека.

Ми то не одричемо, него напротив потврђавамо, да стара религија јеврејска представља Бога у облику човјека. Но има ли вишега суштаства и вишега каквога облика, у ком би представили Бога, него што је облик и живот човјечи?

Човјек мора замишљати себи својства свевршњег Бога, па их он замишља и представља у образу и подобју човјекском, али то сасвим није антропоморфизам, а то се јасно види из онијех мјеста св. писма, гдје се говори о Божијој бесконачности, натприродности, и о томе, да се не смије Бог представљати у видљивим облицима, као што то тврди друга Божија заповијед: „Не сотвори себѣ кумира“ и т. д.

3.) Јехова није био национални Бог јеврејски и ако се он често назива Бог Аврамов, Исаков, Бог Јаковов, Бог отаца, Бог јеврејски, Бог над Боговима и т. д., али то све нема никаквог значаја. Њега су називали Богом јеврејским ушљед његовог одношаја према јеврејскоме народу. Тако исто и израз Бог над Боговима не значи, да су Јевреји признавали тијем и богове другијех народа, јер су они једино и изузетно признавали Јехову, као јединог правог и истинитог Бога цијеле васељене, а то се јасно види из књиге Второзаконија, гдје се каже: „Господь Богъ вашъ, Сей Богъ Боговъ, и Господь Господей, Богъ великій, крпкій и страшный, иже не дивится лицу и не вземлетъ дара..... Господа Бога твоего да убоишися и тому единому послужиши и именемъ его кленешися (Второзаконија 10. 17 и даље.)

Међу тим незнабожачки богови називају се тамо: *елелим* — ништа, *шоари* — празнина, *егерр* — лаж, *метем* — мртви и т. д. А једини Бог Јехова, назива се Бог прави и Бог живи.

Према овоме ни једна од постарљених тачака рационалистичких не може издржати критике.

Библијско учење о постанку свијета и човјена и превасходство тога учења пред другијема о истом питању.

Питање о постанку свијета и људи није могуће ријешити путем природнијех наука, јер то питање лежи изван домапаја људског, као што то видимо отуда, што су сва мишљења научењака о томе до данас била и остала погрешна.

Потпуно ријешење тога питања ми налазимо у Богооткривеној религији и то у причи о створењу свијета и човјека; Те према томе свијет је створен, т. ј. произведен из ничега слободном вољом јединога Свемогућега. Премудрога и Преблаготога Бога. Човјек је такође слободни створ Божи — образ и подобије Божије, бесмртан по својој назначењу. Но овдје треба да примјетимо, да старозавјетно учење о створењу свијета и човјека није основано на догађањима — оно се допуњује новозавјетним учењем, у коме се јасније говори и о учашћу сва три лица Св. Тројице у стварању свијета, према се и у Старом Завјету наговјешћује о учашћу Духа Божијега и Слова у дјелу стварања, али прикривено као и пр: „И рече Богъ: сотворимъ челоувѣка по образу нашему и по подобію“ — и још на неколико мјеста.

Св. оци објашњавају, да је то прикривено казано с тога, што је народ био још неразвијен, па да не промисли, да има више Богова. Ово учење превазилази несравњено све остале религије, по чему се јасно види, да ја оно Божанског поријекла.

Кратке примједбе о научно-природњачким, геолошким, астрономским и др. теоријама о постанку свијета и човјека и однос тијех теорија к Библији.

Противници натприродног поријекла хришћанства често тврде, да се библијско учење о постанку свијета и човјека не само не може потврдити науком, него, напротив, да одлучно противурјечи сувременим научним природњачким закључцима о томе питању, који су истакнути у разним хипотезама. Све те хипотезе, према томе којег се момента стварања оне тичу,

могу се подијелити на неколико њих и свака према томе има и своје особито име. Тако на пр. хипотеза о постанку свијета од првобитне ваздушасте материје, независно од сваке извање силе, назива се *астрономска*; а по Канту и Лапласу, који су је најприје истакли, назива се понајчешће *Канто-Лапласовега*. Хипотеза која говори да је земљина лопта постајала и формирала се мало по мало, течајем многих милиона вјекова, док је постала способна, да могу на њој постати и живјети данашњи организми, назива се *геолошка*. Што се тиче постанка на земљи организама и човјека, постоје двије хипотезе: хипотеза слободног постанка и претварања фела. Све те хипотезе истичу, да је материја, као првооснов свијета, вјечна, и да свијет, као мање или више уређен, постоји од десетака хиљада, ако не и милиона, година. Најглавнија противурјечија између поменутих хипотеза и Библије могу се свести на ово неколико тачака: а.) о вјечности свијета, б.) о постању свијета без сваке помоћи од стране Божије; в.) о преферано великој давности од кад је свијет уређен и о давности човјека на земљи; г.) о слободном постанку организама на земљи, и д.) о томе да Бог није створио човјека, него да је човјек постао и развио се од какве ниже животиње, н. пр. мајмуна. Но те тачке нијесу доказане истине, нити су то тачни закључци научног проучавања природе: то су само претпоставке, које немају основа у природним наукама и којих се придржавају само присташе Канто-Лапласовског правца, који је познат под именом материјализма. Пред судом строге и праве науке, као и пред судом здравога разума све те претпоставке морају пасти. Дакле, да их прегледамо.

а.) У корист вјечности свијета, у смислу материје и силе, ослањају се највише на то, што природне науке износе, да се материја не да уништити. Но из других података природних наука можемо извести закључак, да се материја појавила у времену, а то се види отуда, што наш свијет има своју историју, т. ј., што он у почетку није био такав, какав је сад. Кад би свијет у смислу материје и силе био вјечан, онда не би могло бити ни говора о развићу материје и о каквом год постепеном постајању свијета, јер „што од вјечности постоји, то мора вјечно и остати такво, какво од вјечности постоји.“ Због овога неки између истих материјалиста, који мало логичније мисле, признају, да је свијет вјечан не само у смислу материје и силе, но и као уређени космос са свијема различитим појавама и животом на њему (Колбе 1855). Према овоме, кад би признали материју за вјечну, то би нас довело до таквих за-

кључака, који су бесмислени и противурјече необоривим фактима науке.

б.) Хипотеза која говори, да се свијет сам формирао од ваздушасте материје по сопственим јој силама и законима, а без сваке извање помоћи, прије свега не казује нам, откуда је та првобитна материја и како је она дошла у покрет. Даље, кад би та материја у таквом ваздушастом стању и била заиста остављена самој себи, она не само да не би била у стању произвести што год, што би било налик на свијет, но она не би никад била у стању ни изаћи из тога првобитнога стања. Познато је, да се ваздушаста тијела могу претварати у тврда помоћу шљедећа четири начина: 1) помоћу притиска с поља; 2) помоћу хемијског сродства; 3) помоћу охлађења или понижења температуре и 4) помоћу опште привлачне снаге. Но у даном случају нити је могућ притисак с поља, ни хлађење, а тако исто није могуће ни хемијско привлачење, због особите разријеђености и разјединења, на коме се, како се мисли, морала налазити та првобитна ваздушаста материја. Остаје још само општа привлачна снага. Али од ваздуха, који је свуда подједнако био густ, ни та сила није могла саздати никаква особита тијела, јер међу својствима ваздуха и то је, да он тежи, да се све даље шири; осим тога у подједнако густоме ваздуху, сваки би се атом подједнако на све стране привлачио, за то се не би могао кретати, нити би се један другоме приближити могао. Према реченоме, ова нас хипотеза доводи до закључка, да, против сваке логике, признамо свијет као појаву безузрочну, или морамо признати, да је он у времену створен свемогућом силом Бога Створитеља.

в.) Геолошка хипотеза полази с факта, да се земљина кора састоји из многобројнијех слојева, који често имају у себи окамењелотине, како биљне, тако и животињске; а те су окамењелотине, према различности слојева, врло различне; према овоме геологија на основу неких данашњих аналогичких факата суди, да су ти слојеви могли постати течајем изванредно дугог времена и да према томе наша планета постоји већ коју миљарду година. Осим тога, ова хипотеза претпоставља, да је земља постала помоћу охлађења и згущјења првобитне материје, која се с почетка кретала околу својега центра; да су течајем времена бивали многи и страшни преврати, од којих је сваки служио као граница једне епсхе земљина живота, а почетак друге, и да је у свакој од тијех епоха био на земљи особити биљни и животињски свијет, који је одговарао стању, у коме се земља

у којој епохи налазила. — Да се кора земљина састоји од слојева, то је непобитни факт, а сва друга овђе приведена разлагања не стоје на тврдом научном темељу, а то нам најбоље доказују несугласице, које постоје међу самим геолозима. Тако н. пр. једни веле, да је главну улогу у постанку земљиним играо огањ (*вулканизам*); други вода (*непшунизам*); трећи све силе природне, које и данас у природи дјелују (*метаморфизам*), и да се то свршило путем физичко-хемијским. Мјерећи и рачунајући дјеловање тих сила данас, они према томе рачунају, колико је времена морало проћи, да постане извјесна формација, слој и т. д. Отуда и излазе код њих милиони година. Али није тешко виђети, да све то има врло слаб научан основ. У постанку земљиним могле су играти улогу не само силе које су данас познате, но и друге, које још није пронашла физика и хемија; па и ове силе, које су данас познате, могле су дјеловати тада, при другим условима, са већом снагом и брзином, него што дјелују данас. Што се тиче претположења о одређеним епохама земљиног развића, које су имале особиту флору и фауну, геолошка истраживања не налазе особито битних разлика у органском свијету разних формација. Често се остатци једне исте феле налазе у многим, или готово у свим формацијама. Св. Писмо помиње два догађаја из првобитне историје свијета, који су морали имати огроман значај за развиће биљног и животињског свијета, то је прво проклетство Божије, ушљед чега је и животињски свијет потпао трулежи (Рим. 8, 20. 21;) друго васеленски потоп. Ако додамо к томе још разне земљотресе, вулкане, поплаве, подизање и спуштање земљишта и т. д.; зар то није довољно, да се могу ријешити вишеречена геолошка питања? — Што се тиче давности свијета, међу самим геолозима постоје различита мишљења о томе; тако н. пр., једни међу на милионе, други на миљарде, трећи 12.000, а четврти пак на 10.000 година. Јасно је, да такви рачуни немају сталног научног основа. Геологија може да одреди од прилике, који је слој старији један од другог, али они сами признају, да не могу одредити од кад који постоји, осим само што чине разна претположења о томе. Нијесу тачнији геолошки рачуни ни односно давности човјека на земљи: једни од њих говоре да има 20, други 100, трећи 200 и више хиљада година, од кад се појавио човјек на земљи. Но као што је неоснована хипотеза о давности земље, тако је неоснована и баснословна и ова о човјеку, и то није ништа друго до самовољно и неосновано нагађање. Ево што о томе пише сувремени геолог

Пфаф: „Податци које нам пружа геологија о давности рода човјечијег, крајње су неосновани; они од њих који заслужују највишу пажњу не међу више од 5000—7000 година, од кад је човјек на земљи.“ Нијесу на бољи рачун ни они, који се оснивају у овоме питању на прорачуну тако зване историјске археологије. Ови потоњи често су се позивали на грађевине на кољу на ријекама и језерима, приписујући им баснословну давност, али је познато да и данас нека арапска племена на Еуфрату чине такве грађевине, као и то, да су се оне у Јевропи употребљавале још у XI. и XII. вијеку наше ере, и да већина од тијех грађевина не датира даље од 1000 година пр. Хр. Најпослије, кад би човјечанство било и приближно старо колико тврде геолози, онда би историјски споменици појединих народа датирали много из даље, но од трећег или четвртог вијека пр. Хр.; поједине науке и вјештине би се много раније развиле, а не би човјечанство остало на каменом периоду десетке и стотине хиљада година. Но рећи ће ко, да су катастрофе које су бивале на земљи могле уништити све што је било на њој; но прије свега таквијех катастрофа у судбини човјечанства историја не памти, па ни васеленским потоном, о којему говорим. Велика није савршено прекинута веза међу последицама њим људима и погинулим од потопа свијетом.

CRNE GORE ĐURĐE

г) Хипотиза, по којој су одлици претали на земљи по законима механичког и хемијског једињења неорганских елемената, не само да се не оснива ни на једном стварном факту; него је савршено оборена научнијем истраживањима. У том погледу највише заслуге имају Пастер и Тиндаљ, који су опитима доказали, да је поменута хипотеза неоснована, те је и изгубила сваки значај код озбиљних природњака. „Наука, говори Дарвин, не стоји уз мишљење, да живи створови постају сами.“ Према овоме постанак живих створова није могуће објаснити без учашћа у то Силе више, — без стварања.

д) Хипотеза претварања фела једне у другу, објашњава постанак човјека путем постепеног природног претварања нижих облика у више, особито претварањем мајмунских облика у човјека. Но ни ова се хипотеза не потврђује нити науком, нити историјским фактима. Неки беспристраснији присталице ове хипотезе сами признају, да је „разлика међу најсавршенијим мајмуном и најнесавршенијим дињаком огромна,“ да „нема ни једног мајмуна, који би се ни из далека могао сравнити с човјеком“ и т. д. Залуду су неке присталице ове хипотезе истакли ми-

сао, да је некад било мајмуна, који су били много ближи човјеку, него данашњи мајмуни и да су се први људи врло мало од обичних мајмуна разликовали: таквих мајмуна и људи није до сад пронађено. Још се више човјек разликује од свију осталих врста животиња тијем, што он само има дар говора и способан је да се интелектуално и наравствено развија.

При крају овијех краткијех примједба неће бити сувишно, ако речемо још неколико ријечи о тако званим противурјечијама међу науком и Библијом у опште.

На први поглед чини се, да наука одсудно стоји против Мојсијеве приче о створењу свијета и човјека. Међу тим у ствари тога нема, напротив, ми знамо да се многи природњаци односе с особитим уважањем к Мојсијевој причи о створењу (н. пр. генијални Кивје). Кад одбацимо личне погледе појединаца и закључке, који су основани на простим претпоставкама, а узмемо резултате озбиљне науке видјећемо, да она не само не противурјечи Библији у питању о постанку свијета и човјека, него напротив, да то библијско питање наука потврђује. Тако н. пр. о првобитном хаосу и постепеном развићу из њега небесних тијела, о појави свјетлости прије свјетила небесних, о првобитној води на површини земље, о креду којим су се развила поједина царства природе, о постепеном пројезу од простијега к сложенијему, од нижега к вишем и т. д. Нада се је, да ће се наука и Библија све више зближавати, чим се више наука развијала буде. „Природа и Библија, говори научени природњак Милер, — то су двије књиге, које је написао Бог и дао их човјеку, да их чита. Као производ једнога аутора оне не могу противурјечити једна другој, ако се и учини по гдјекад да има противурјечија међу њима, узрок је томе тај, што човјек неправилно чита или једну, или другу, или обадвије.

Однос између човјека и природе по Библији.

Природа и однос човјека према њој друкче се посматра у Библији, него у ма којој другој религији незнабошкој.

Идолопоклонички народи обожавали су природу, а човјека су рачунали као производ те исте природе, с тога су се односили к њој с неким особитим сујевјерним страхом и поштовањем; — Библија пак учи да је видљива природа створ Божи, а човјек врхунац свега тога створења, који је постављен од Бога као цар и заповиједник свега што је око њега. Он је по-

стављен над свијема дјелима рука Божих, и све је покорено под ноге његове. (Пс. 8, 7).

По Библији сва природа укупно слави својега Створитеља и јавља славу Његову, а на првом мјесту јавља ту славу човјек као једино разумно створење. Он је свештеник и пророк природе, он је онај, који у дјелима Божим види величину Његову. Према томе, човјек је позван, не само да влада над природом и да ужива у њој, него и да је изучава и да се сам тијем поучава и усавршава наравствено до богоподобја.

Природа бесвјесно јавља славу Божју, а човјек, разумијући то што му природа јавља, свјесно прославља Господа својим животом.

Према томе, однос човјека према природи — по Библији — јест с једне стране као однос цара и господара њеног, а с друге стране тај однос мора бити благ и њежан. Човјек по Библији може све дарове природне употребити на своју корист, али у исто вријеме мора пазити оне животиње, које му служе: не смије заградити уста вола, који му оре; не смије орати воллом и магарцем заједно, т. ј. не смије их упрегнути заједно; не смије варити теле, или јаре у млијеку матере његове и т. д.

Питање о јединству рода човјечанског и значај тога питања.

Теорија полигениста и оповржење те теорије.

По учењу Библије човјек је особито створење Божије и цио род људски произлази од једнога првобитнога пара. Та је истина, као и друге, јасно исказана у св. писму (Бит. 4. 13; 17. 21; 10. 32).

Неки су покушавали, да на основу исте Библије докажу, да је и прије Адама било људи, или да успоставе тако звану теорију *преадамизма*. Други су пак доказивали, да је једновремено с Адамом и Евом било још неколико парâ. — Ово је теорија *коадамизма*.

Ово су се они старали да докажу на основу неке бајаги разлике у причи о првијем људима у првој и другој глави књиге Битија, али то само собом пада, чим се узму у обзир она мјеста књиге Битија, гдје се о томе говори: Сја књига битија челоѡька вѡ онѡ же день сотвори Богѡ Адама: по образу Божію сотвори его: мужа и жену сотвори ихѡ. — Даље говоре противници, да се Кајин занимао земљодјелством, а то је било могуће ако претпоставимо, да је било и раније људи, који су

изумјели земљодјелски алат; а Авељ је чувао стадо, — значи, да је било лупежа, од којих је морао да га чува, те према томе без сумње било је људи и прије Адама. Но алате земљедјелске могао је изнаћи сам Адам или сам Кајин, особито кад узмемо у обзир, да није било од потребе бог зна каквих алата, да се првобитна земља изради, а особито онаква, каква је била на истоку; чување пак стоке могло се састојати у томе, да их прегони с мјеста на мјесто и да их чува од звјерова.

Даље противници кажу: да се Кајин, пошто је брата убио, бојао да ће га убити свако, ко га сретне, да је имао жену, да је у земљи *Нод* сазидао град, у коме се и населио. Из овијех мјеста заиста се јасно види, да је тада било доста људи на земљи; но не треба мислити, да су то били *преадмистини* или *коадамистини*, а ево зашто: Кајин је убио брата по једном рачуну на 129, а по другом на 229 година од створења Адама и Еве, а за толико времена они су могли имати не само много синова и кћери, но и много унука и праунука. Што Мојсеј о њима не помиње, за то не треба мислити да их није било, јер Мојсеј говори у опште мало о допотопном времену. Кајин се је дакле имао од кога бојати; он се могао бојати од овете своје браће и њиних потомака, а тим прије, што он није знао кудије ће се скитати из Едемске земље, па се могао задовољити његова скитања још много намножити.

CRNOJEVIĆ

Та сама околност што се Кајин бојао овете за братоубиство показује, да никаквих људи није постојало осим његове родбине, од које се једино он могао бојати, јер да је било преадамиста, или коадамиста, што би се њих тицало да се свете за Кајиново братоубиство. Такође он је имао одакле узети за себе жену, а имао је с ким и град сазидати, који опет не треба замишљати да је био град у данашњем смислу.

Јединство рода човјечанског има важнога значаја како у догматичком, тако и у наравственом смислу. Догматички значај тога јединства јест: у паду свега човјечанства преко Адама и у искупљењу истог преко Исуса Христа. Овдје се човјечанство јавља као један организам, који има свој коријен у Адаму, а свој вијенац у Исусу Христу.

У погледу наравственом значај тога јединства јест у томе, што се све човјечанство сматра као једна породица, а сви људи међу собом браћа, те су сви дужни, да се један за другога старају и да један другом помажу, како јединица јединици, тако и народ народу.

У науци (Антропологији) о овоме питању постоје два мишљења: *моногенисти* и *полигенисти*. Моногенисти тврде, да поред све разлике у обличју људи, онет су сви једнога поријекла, а полигенисти тврде, да разне расе сачињавају разне *видове*, који имају своје особито поријекло.

Полигенисти се оснивају на разлици која постоји у расама и кажу, да такве разлике не би могло бити, да су сви људи једног поријекла, и да је отуда јасно, да су то особита створења, особити вид или врста (фела).

У ствари пак ово не постоји. Ове разлике нијесу разлике врсте или феле и оне могу бити објашњене сасвијем другијем узроцима.

Полигенисти се оснивају на разлици лубања код људских раса, као и на боји косе и коже. Али упоредна Анатомија не признаје тако велике разлике међу лубањама код раса, а по који пут има разлике и код људи једнога истог поријекла и племена, а те разлике, осим другијех узрока, зависе понајвише од умног развића, или неразвића. То се потврђује многим проучавањем црнаца, којима се облик лубање почиње мијењати, пошто неко вријеме живе међу јевропејцима и уметвено се развију.

Оснивати се на разлици боје коже и косе било би погрешно, јер та разлика настаје од утицаја климе, ваздуха, хране и т. д. Осим тога боја косе и код једног истог народа прелива се, а тим се јасно показује, да то није разлика феле или врсте, тако н. пр. неки Арабљани толико су мрки, да су сличнији Негрима, него Кавкасцима, којима припадају. Нека пак негрска племена по боји коже приближују се дијелом монголекој, а дијелом кавкасској раси.

Полигенисти у кирист своје теорије позивају се још на мноштво језика и нарјечија што постоје, и да сви ти језици и дијалекти нијесу могли — по њиховом мишљењу — постати од језика једног човјека. Но у данашње вријеме најбољи лингвисти увјеравају нас и доказују на основу научних истраживања, да су сви данашњи језици постали од једног основног језика. Говоре и то, да се људство није могло намножити од једнога пара, нити да се сва земља могла населити са једног мјеста, али то нема никаквог основа: инглески научењак Фуллер доказао је, да је кроз 50 нараштаја могло да се намножи од једнога пара неколико миљарда људи, а данас на свој земљи нема више 1200 до 1500 милиона. Што се тиче насељења земље са једног мјеста, — зар нијесу могли житељи Азије, као коли-

јевке човјечанства, пријећи у Америку преко Берингова морезуза, или преко острва Великог океана, и да нијесу ти континенти у прастара доба били везани међу собом сувом земљом? — То исто вриједи и за Аустралију.

Главни докази у корист теорије моногениста јесу:

1.) Од смијешанијех бракова између појединијех раса и племена произлази још плодовитије потомство, а то не видимо код животиња при сачетању разних видова.

2.) Сличност свију људи како са стране њихове тјелесне природе, тако и са стране природе духовне, као нпр. једнаки крој тијела, једнаки средњи вијек, једнако ударање пулса, једнако ношење младенаца у утроби и т. д.; а са стране духовне: једнакост разума, воље, осјећања и т. д. Истина бива разлике код појединијех људи, али та разлика зависи од њиног умног развића.

3.) Упоредна филологија показује нам, као и упоредно изучавање старих религија, да су сви људи у старо доба имали неку везу међу собом, и да су имали један коријен и једну колијевку. У језицима разних народа налазе се слични називи за божанство и за ~~национална~~ предмете, а тако исто и приче о првобитном стању ~~у првобитном стању~~ које имају изванредну сличност међу собом.

4.) Најбољи доказ у корист ~~јединства~~ ~~једности~~ народа човјечанског јест тај, што се расе људске тако преливају једна у другу, да до данас сви научењаци нијесу могли да се сложе у томе, колико тијех раса има.

Библијско учење о првобитном стању људи и њиховом паду.

Учење о Месији.

По причању књиге Битија први су људи, до свога пада, били сретни и блажени: у погледу физичком, они су били слободни од свакијех невоља, болијести и смрти (III, 16--17), били су здрави и пуни снаге. У погледу умном, они су били способни да докуче истину. У погледу наравственом, они су се одликовали особитом оданашћу према Богу и тачно су чували Божију заповијед; а један према другоме гајили су искрену љубав и живјели су као једно тијело (II, 23--24). Бог је непрестано опћио с првим људима, јављајући им своју вољу, и тијем се је крунисало њихово блаженство. Но првијем људима даровата је била и слободна воља, а утицај Божи на њих није

ишао дотле, да потре њихову личну слободу, те према овоме јасно је, да је пад био могућ за прве људе. Тај пад не само да је растргао први њихов савез с Богом, но је повукао за собом и друге још горе пошљедице: у погледу физичком — труд, болијести и смрт (III, 16, 19); у погледу духовном — немоћ умне и наравствене снаге и тежњу к гријеху и лажи више него к добру и истини. Отров првога гријеха пријешао је и на све потомке првијех људи, тако да се сви они у гријеху рађају (Псал. 50, 7) и нема никога ко је потпуно праведан, чист и невин пред Богом (Псал. 52, 4; Притч. 20, 9). Ово је једини разумни одговор на питање о постанку зла у свијету, — питање, које је увијек мучило човјечанство, али које није могла до данас да ријешити никаква друга религија ни философија. Као потврда истинитости овога библијскога учења о првобитноме стању првијех људи и његовом паду могу нам служити готово једнолика предања о томе код различитијех народа, а других каквих података о томе наука до данас нема. Но и ово што рекосмо веома је важно и ево што пише о томе један научењак, који се је занимао проучавањем старих предања код различитих народа: „У свијема покрајинама на површини земаљској и код свих народа старога и новога доба, налазимо предања, приче и митове о првобитном срећном стању првих људи и о губитку тога стања због гријеха.“ Важно је и то што те приче постоје и код народа, с којима су се јевропљани упознали тек у новије доба н. пр. код Американаца и др. Пачим се то може објаснити? — То се може објаснити само претпоставком, да су све те приче имале некада један извор, који се је у потпуној чистини сачувао у Библији, а код различитих народа течајем времена те су се приче измијениле и изнаопачиле, премда носе на себи један општи карактер.

С учењем о паду стоји у свези и учење о будућему Избавитељу, или о Месији. Суштина идеје о Месији састоји се у шљедећем: својевољни пад човјеков био је предвиђен у вјечним плановима Божанственог провиђења, те је и ријешено у превјечном савјету Божијем, да се тај пад искупи добровољном жртвом Сина Божијега, да се тијем у самој коријену убије зло и да се успостави изгубљено блажено стање човјеково. Ова мисао провијава кроз цио Стари Завјет и служи му управо као душа. Ова је мисао кријепила старе Јудеје и уливала им наду на помиловање, спасење и блаженство. Они су вјеровали да их Бог неће оставити, него да ће их спасти, као што је обећао. Такво је вјеровање и учинило, те се је човјек могао и избавити

од очајања, или од потпуног наравственог индиферентизма. Исту идеју о искупљењу налазимо и код свију незнабожачких религија, премда понекад врло изнаопачену. Ово пак опет служи као јасан доказ истинитости Божанственог учења о искупљењу.

Идеја бесмртности у Ст. Завјету и оповржење противничких мишљења о томе.

Идеја бесмртности, или будућег загробног живота, својствена је старозавјетној религији, премда се та идеја у њој развија мало по мало и није доведена до оне одређености и јасноће, коју видимо у Новоме Завјету. Сами патријарси јеврејски вјеровали су у бесмртност, а то можемо виђети из пледућег: а.) они су сами себе називали странцима и гостима на земљи, из чега се види, да су, по ријечима апостола Павла, *тражили отачаство — боље, небеско* (Бит. 47, 9; Јевр. 11, 13—16); б.) Бога су они називали Богом својих отаца, који су се већ упокојили, а то опет служи као доказ, да су они вјеровали у бесмртност, јер, по ријечима самога И. Христа, Богъ нвстъ Богъ мертвѣхъ, но Богъ живѣхъ (Мат. 22, 32); в.) на смрт су гледали као на прелазак к својим људима (Бит. 25, 8; 35, 23; 49, 29); г.) најпослије, они су вјеровали, да постоји *шеол*, т. ј. особито мјесто, у које прелазе душе после смрти (Бит. 37, 35). У доцнијем периоду Библије историје та се вјера све јаче и јасније развија и дух се човјеков истиче као начело бесмртно по самој природи својој, и да се он мора *враштити Богу, који га је и дао* (Екл. 12, 7); да судбина човјекова не може бити једнака са судбином животиња већ и по томе, што човјек није *шек случајно постојао* (Прем. Сол. 2, 2); да смрт није појава неопходна, но да је постала случајно, јер *Бог смршти не сотвори*, но је створио човјека вѣ неистлѣниѣ) (Прем. I, 13; 2, 23). Најпослије, у књигама пророка Исаије (26, 19) и Данила (12, 2) исказује се мисао о ускрснућу и о вјечним наградама и казнама. Поред овога истина бесмртности душа и ускрснућа мртвијех доказана је најочигледније у Старом Завјету вазнесењем Еноха и Илије, као и тијем, што су Илија и Јелисеј ускрснули неколико мртваца.

Послије свега овога врло је чудновато што постоји мишљење, да Јевреји нијесу вјеровали у бесмртност душа све до вавилонског ропства, нити су имали појма о загробном животу, наградама и казнама. Ово су мишљење истакли још у прошлом

вијеку неки француски мислиоци с Волтером на челу, а неки га подржавају и данас. У потврду својега мишљења они се позивају на то, што Мојсеј, кад је давао закон народу, није потицао народ на вршење тога закона посмртним наградама и казнама, него их је потицао обећањем награда и казна овдје, на земљи. Но овај факт, на који се позивају рационалисти, може се објаснити особитим околностима и приликама, у којима се налазио законодавац јеврејскога народа. Он је имао посла с народом грубим и неразвијеним, који није био способан да се руководи у своме наравственоме животу побудама чисто духовним, него су за њега јасније и убједљивије биле награде и казне материјалне. Осим тога, он је имао разлога да прикрије у неколико тај догмат бесмртности и с тога, што се могао бојати, да код Јевреја, који су и онако били склоњени к идолопоклонству, не би то пријешло у обожавање предака. Због истога је разлога прикривен у Ст. Завјету и догмат о троичности лица у Богу, учење о анђелима и т. д. Да је вјера у бесмртност доиста постојала код Јевреја, види се и из оне особите бригае Мојсијеве, која се исказује у петокњижију, да грешници не би умрли у својим греховима, а тако и из других мјеста о томе (Исаија LVI, 24; Псал. LXXII, 23—28; XLVIII, 11—20; XV, 24—26). Отаб Ки из тога, што је старозавјетној религији својствен не теже острашине Јуду, о којему се особито јасно говори у књизи пророка Јакину (Јакину II, 2—4).

Вриједно је овдје споменути и то, да рационалисти кажу, да је шеол код Јевреја значио просто гроб; али поред онога што смо до сад рекли, додаћемо овдје и ријечи патријарха Јакова, које јасно доказују, да то мишљење рационалиста није истинито. Јаков, оплакујући сина Јосифа, говори: „Съ печалию сойду къ сыну моему въ преисподнюю“ (Бит. XXXVII, 25). Под ријечи преисподняя (шеол) Јаков није никако могао разумјети гроб или пећину погребалну, пошто је познато, да је он рачунао, да његов син Јосиф није погребен, него да су га дивљи звјерови растргли (Бит. XXXVII, 33), дакле, он је ту разумио мјесто куд иду душе умрлих, а не тијела.

(Наставиће се.)

**ИЗОБЛИЧЕЊЕ ЛАТИНСКОГ УВОЂЕЊА У СВЕТУ ТАЈНУ ПРИЧЕШЋА
ПРИЈЕСНОГ ХЉЕБА И ЊИНОГ ПРИЧЕШЋИВАЊА МИРСКИЈЕХ ЛИЦА
ПОД ЈЕДНИЈЕМ ВИДОМ (ОБЛАНДЕ).**

Написао Исидор Метељински, протојереј

С РУСКОГА ПРЕВЕО Монах Ниѣифор.

(Наставак.)

У старозавјетној законској установи о жеркви хвалења Богу претписано је овако: „Съ хлѣбы квасными да принесеть даръ свой на жертву хваления спасительнаго“ (Лев. 7, 13), и хришћанска православна црква у Тајни Евхаристије приноси дар хвалења Богу с кваснијем хлѣбовима*), но и ако нијесу били хлѣбови старозавјетне жервке хваления — пасхални, али ипак су они били као прообраз по одношају к новозавјетној цркви, која приноси Богу: „Милость мира, жертву хваления“ те овом старозавјетном законском и снажи се наша православна практика в Квасној Хлѣба у св. Тајни Евхаристије. У опште, у књигама СТЕФАНОВА БУДЈЕ та вазда се пише ријеч „хлѣб“ кад се год и у свим случајевима наређује за принос квасни хлѣб, а кад се наређује пријесни, тада се вазда буквално и именује „пријесни хлѣб“; као на пр. I-во о квасном хлѣбу: „Да принесете хлѣбы возложенія, два хлѣба отъ двухъ десятинь муки пшеничны да будутъ, квашены, да испекутся отъ первыхъ плодовъ Господу“ (Лев. 23, 17). „И возмеша муки пшеничны и сотвориши отъ нея дванадесять хлѣбовъ: дву десятинь да будетъ хлѣбъ единый, и возложиши ихъ на два положенія; по шести хлѣбовъ едино положеніе на трапезъ чистѣ предъ Господемъ (Лев. 24, 5—6). „Пріемъ Исусъ хлѣбъ, и благословивъ, преломи, и даеше ученикомъ“ (Мат. 26, 26; Марк. 14, 22; Лука 19, 19). „Бяхуже (вјерни) терпяще во учении Апостоль и во общении, и въ преломлении хлѣба“ (Дјејан. 2, 17), а такође и на другим мјестима свуд гдје се спомиње хлѣб, то је већ познато, да се говори о квасном, а не о при-

* Овим се тако јавно изобличава неистинитост кардинала Умберта, који је писао: „Познато је без сваке сумње, да су предложени хлѣбови (на Тајној Вечери) били пријесни“. — Журнал „Чтения въ Обществѣ Любителей Духовнаго Просвѣщенія“. Мартъ 1875 г. стр. 289.

есном. II-го, о пријесним хлѣбовима: „Семь дней опрѣсноки ядите“ (Исход. 12, 15—18) „Опрѣсноки помазаны елеемъ (тамо 29, 2). Такођер се спомиње и на другим мјестима, н. пр. Лев. 7, 12—8 2—22—6, 15—9, 11 — Второз. 16, 3 — Ис. Нав. 5, 11 — Суд. 6, 19—1. Цар. 21, 4—1. Парал, 30, 13—2. Парал. 31, 17—1. Езд. 6, 22—2. Езд. 7, 14 и т. д.

У свијема мјестима о хлѣбу, у латино-пољској Библији — Вулгата — употребљено је право име хлѣба „panis“ преведено на пољски „chleb“, а о пријесним хлѣбовима стоји друго име „azim“, а преведено на пољски „prasnici“*), јамачно сама ова књига, која је примљена са уважењем у западној цркви, јавно изобличава учитеље западне за њино одступање од квасних хлѣбова, а употребљују пријесне.

Први од западнијех полемиста кардинал Умберт, заштићавајући практику пријесних хлѣбова, незгодно оснива своје наводе на изреци Спаситељевој, да Он није дошао разорити закон — бајаги укинућем пријеснијех хлѣбова — но испунити. По томе, ако ту изреку Спаситељеву он и његови шљедбеници схваћају, да се односи на пријесне хлѣбове, ми им онда на то можемо рећи да је закон о обрезану, о жртвама клања животиња, о пасхалном јагњету, и другом чему, да је то било важније закона пријеснијех хлѣбова; на пошто они то ништа не испуњавају, онда сами разрушавају закон у свему томе, пошто по њином схваћању Христос није требао нарушити закон, т. промијенити га на бољи. Таквијем начином они заједно с Чивутима „гона законъ, бајаги, правди, отъ дѣлъ закона преткнушася о каменъ претъканія и соблазна“ (Римл. 9. 31—33).

Шљедбеницима Кардинала Умберта к овоме горе речено треба објаснити, да је Христос Спаситељ, пошто је изложио учење о девет блаженстава, говорио својим апостолима овако: „Вы есте свѣтъ міра, — тако да просвѣтитесь свѣтъ вашъ предъ чловѣки, яко да видятъ ваша добрая дѣла, и прославятъ Отца вашего, иже на небесѣхъ“ (Матей 2, 5). Иза овога својега учења Он је изрекао: „Не придохъ разорити законъ, но исполнити.“ — Дакле, из првога и Њему шљедећега учења Христова јасно се види,

*) Ниже поменути Друвер пише: „За свештенорадњу Тијела Христова доста је само оно, што има суштину пшеничног хлѣба. Нико не сумња, да је баш прави хлѣб онај, који ушљед квасца у њему нараста, и којега људи обично и употребљавају на општој трпези. Том. I. Књига IV. стр. 359.

да Христос није то изрекао за обредни закон, у који спадају и пријесни хљебови, него за закон наравствени и духовни (Римл. 3, 14), ради ког је Он и дошао да га испуни, т. ј. доведе у савршенство.

Охоло држање умова учитеља западне цркве, да би се, као бајаги, уздигли својим превасходством над православно источном црквом, постепено изналазе и уводе такво учење и догмате, за које нема тврдога ослонца ни у јеванђелском учењу, ни у апостолском, нити пак у учењу св. отаца цркве. Можда ће им нешто панути на ум, па као што подражавају Јеврејима у пријеснијем хљебовима, то да ће им праснути кеиџ, да употријебе крв *козлећу* и *шелећу* мјесто вина, које се ријечју Господњом и Његовијем Светијем Духом претвара у праву крв Христа Бога, улазити у унутрашњост нове скиније, и све то ако стану својим умом изводити закључке, да вино није било обвезна принадлежност Старозавјетне Пасхе?

Иза полемиста Кардинала Умберта, односно горе поменутога предмета, најпознатији су међу осталијема шљедећи западни богослови: Члан Ордена Кармелишког Јован Силвеир, Ђацинт Друвер и Вићентије Патузи, чланови ордена Предикаторског. Њихова велика и опширна дјела написана су у виду дијалога, т. ј. они сами задају себи питања и на њих одговарају поглавито схоластичкијем стилу. *Види* позивањем на мишљења својих отаца и учитеља, а дјелимице и учитеља православне цркве.

Дјела првога, т. ј. Силвеира носе овакав наслов: „*Commentaria in textum Evangelicum*“; а дјела другог и трећег: „*De re sacramentaria contra perduelles haereticos*.“ Први је, како цензурна дозвола свједочи, свршио своје дјело до 1657 године, печатамо петим издањем у Лондону 1698 године; други је довршио почетком 1736 године, печатано другим издањем у Венецији 1756 године.

У дјелима првога писца међу питањима и одговорима о Евхаристији знатније су шљедеће тачке:

Питање: Зашто се за времена страдања (Христовог) установљава неисказана тајна Евхаристије?

Одговор: За то, да у броју тајна превасходство ове тајне буде више познато и да се боље отпочне сила и снага нове тајне, кад су већ старе законите (старозавјетне) укинуге, и што су све оне биле само сјенка и предходнице овој ново-завјетној јеванђелској истини: (Ut ex sacramentorum collatione novi Sacramenti excellentia magis innoferet, et ut tunc inciperet maxime

novi Sacramenti virtus, quando legalia cessabant. Et quod omnia antiquae legis umbrae extiterint. Hujus novae veritatis Evangelicae).

Питање: Зашто Христос није један пут рекао, но је удвостручио говорећи: „*жељно желим ову пасху јести с вама*“?

Одговор: Великом жељом Христос је желио пошљедњу пасху јести са ученицима прво за то, што је њом чинио крај Старога Зајвета, којег је сјенком предао Нови Зајвет с новим тајнама и заповиједима. (Vehementi desiderio desideravit Christus illud pascha cum suis discipulis manducare. Primo quoniam in eo finem imponebat legi veteri suisque umbris novumque legem cum novis sacramentis ac mandatis tradebat).

На текст Еванђелиста Луке: „Глаголю же вамъ, яко отселѣ не имамъ ясти отъ нея, дондеже скончаются въ Царствіи Божіи“ он расуђује овако: ово означава да Он више неће Мојсеову пасху иза овога празновати, због тога, што је старо већ све прошло, а мора све ново доћи. (Significat, Se amplius Mosaicum pascha ultra non celebraturum, quia vetera jam transierunt, et omnia nova ventura fuerunt).

У таквијем одговорима тврдо и јасно се говори, да је Христос прекинуо везу са Старога Зајвета. Онда зашто је то некад у Западној Цркви успостављена сјен пријеснијех хљебова, и зашто се практикује на против учењу својих богослова?

Друге полемисте: Друже и Шатузије задају овака питања:

Питање: Је ли допуштено Грцима на пријесном и Латинима на квасном хљебу свршавати тајну Евхаристије?

Одговор: Ни једнијема није допуштено мијењати својевољно обичај и практику своје цркве, јер је обичај и Грка и Латина утврђен дуговременом употребом и има закониту снагу. (Nemini liberum ac integrum est, Ecclesiae suae mores ad arbitrium immutare, atqui consuetudo Graecorum et Latinorum usu tam diuturno roborata vim legis habet).

Питање: Јесу ли вазда латини употребљавали у Евхаристији пријесне хљебове?

Одговор: Употреба пријеснијех хљебова у латинској цркви стари је обичај, а за старо се рачуна оно, што никаквијем правилом, ни документом, и на пошљетку никаквијем авторитетом старјешине не може бити претписано (praescribis). Но баш управо кад је и у које вријеме уведен тај обичај употребе пријеснијех хљебова у латинској цркви, не могуће је доказати никаквијем познатијем ауторитетом. (Usum azimorum

apud Latinos antiquum esse: vetus enim merito consuetudo censetur, cujus initium nullo canone, nullo presidentium decreto, nulla denique certa auctoritate praescribi potest atqui quo primo tempore fuerit in Latinam Ecclesiam azimi panes inveci, probari certa auctoritate non potest).

Даље они овако признају: познато је из црквене историје, да се у прва и њима најближа шљедећа времена Евхаристија освећавала на хљебовима, које је вјерни народ доносио, а ти су хљебови били квасни, а не пријесни, јер су донешене хљебове дијелили на три чести: прва је чест била за свештенике, друга за сиромаше, а трећа за служитеље св. олтара. (Ex historia Ecclesiastica certum est, prioribus et proxime seculis temporibus Eucharistiam ex oblationibus fidelium consecratam: atqui panes quos fideles ad sacrificium afferebant, fermenti erant, non azimi. Haec nunpe oblationes in tres partes dividebantur, quarum prima ad usum Sacrificii, secunda in pauperum, tertia in ministrorum altaris alimoniam conferebatur).

Ето таквијема то на своја питања одговорима латински богослови јасно признају, да је првобитни обичај и установа Евхаристије била у хришћанској цркви на квасном хљебу, доказујући к томе да православни цркви не смију и немају право мијењати ту своју првобитну установу Евхаристије на квасном хљебу, па и ако доказују, да су такође старе практике и пријесни хљебова у латинској цркви. Покривајући так тај свој нововедени обичај у свхаристију пријеснијех хљебова завјесом бајаги неизвјесности тога почетка, они тим самим сабе изобличавају, да су одступили од правога првобитног обичаја Василијонске цркве, која практикује квасни хљеб још од самога почетка Богом установљене ове свете тајне евхаристије. Њина пак практика пријеснијех хљебова без сумње добила је свој почетак у доцнија времена хришћанства, што је њима, без сваке сумње, познато, али их њино високоумије и охолост нагони, да говоре и пишу неистину. Латини признајући историјску истину о првобитном свршавању ове тајне на хљебовима, које су вјерни приносили, и признајући, да су заиста ти хљебови били квасни, а не пријесни, то они исти тијем самијем најбоље правдају истинитост православне практике у овом свештеном послу, те за то, по изразу Кардинала Умберта, дужни би били они угристи свој језик, на рачун своје практике пријеснијех хљебова — хљебова, који су успомена и знак јеврејскога страдања и мука од Мисираца у Јегипту, као што и каже Мојсије.

О времену, кад је Христос баш послао своје ученике, да му припреме пасху, прије поменути полемист Силвеир овако пише:

У први дан пријеснијех хљебова, т. ј. у пети дан страсти, који је био уочи петка, око подне, послао је Христос из Витаније два своја ученика у Јерусалим, да му спреме пасхално јагње, које ће те вечери јести с њима; говори се први дан пријеснијех хљебова, као што је врло прабедно то и примјетио св. Јован Златоусти. (Prima die azymorum. Hoc est feria quinta Passionis, quae fuit vigilia Parasceves. Hac ergo die circa meridianum tempus misit Christus ex Bethania duos discipulos in Jerusalem ad preparandum agnum paschalem. ut illum vespere cum suis discipulis comederet; dicitur ergo prima dies azymorum, ut recte observavit D. Chrysostomus, quia illa die ad vesperam incipiebat dies prima azymorum).

Као што се види, горе речено потпуно је сагласно са горе-поменутиим латинским уставом, да је четвртак био пети дан страсти Христових и уочи петка, а како је по истоме уставу у четвртак био 13-ти дан Нисана, и у исти дан — као што признаје исти западни писац — око подне послао је Христос, да му пригове пасху, онда се тим истим потврђују наши православни наводи о извршењу Тајне Вечере у четвртак вече, кад још није био робтања квасни хлеб на столу имати, а од четвртка вече почиње 14-ти дан Нисана. Али на против томе признању и уставу, а заједно на против реду и установи дана Богослужења и суштини у њима изложеној, која се тачно испуњава слично нама, О. Силвеир не обзирући се ни на здрави разум, ни на част своје савјести, преврће 13-ти дан Нисана, т. ј. Четвртак, у 14-ти дан тога мјесеца, теке само да како тијем извртањем доскочи и дадне мјеста у тај дан на трпезу пријесним хљебовима, те тако да не изостане од логора њему сличних западних полемиста.

Одступање Јерархичне власти западне цркве по својој властољубивости од Христом установљеног свршавања Тајне Евхаристије на квасном хљебу, готово у исто вријеме то је било повод и к другом важном одступању од Христове заповиједи, која овако гласи: „Пріимите ядите, сіе естъ Тѣло Мое“ и „Пійте отъ нея вси, сія естъ Крoвь Моя, яже за вы и за многія изливаемая во оставленіе грѣховъ“. — Пошто су увели у св. Тајну Евхаристије пријесне хљебове, који су по својему својству постали са свијем неудесни за саједињење са другим дијелом ове св. Тајне, т. ј. *Вином*, то

онда, кад је узроком епидемије пријетила опасност свјетскијем лицима, да се причешћују вином из чаше, онда славољубље западнијех свршилаца ове Тајне препријечило је, да подражавају у томе случају начину и обичају православне цркве причешћивања. Ето у таквој крајности они су се ријешили дрско понизити заповијед Спаситељевоу, и причешћивати свјетска лица само под једнијем видом хљеба, и то не онаквим, какав мора бити, а одузети народу спасоносну чашу Крви Господње, која је јединствено за вас народ и пролита на Крсту. Таквијем су то начином Латини отели од многобројнога народа спасоносну и животворну чашу! Није ли то право светотатство, за које ће Сам Бог судити? Није ли то разрушење точила (Марко. 12, 1) у вертограду Христовом?

(Свршиће се.) *На 521. страни.*

КИЈЕВО-ПЕЧЕРСКА ЛАВРА И ЊЕНЕ СВЕТИЊЕ

— Л. Поповић —

NACIONALNA
(Свршетак.)
BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Ту при уласку у пећини сједе по неколико калуђера, од којих један продаје свијеће оним поклоницима, који намјеравају ићи кроз пећину, а остали прате их и показују им угоднике кроз исту. Сви заждите по свијећу и кроз мрачна и ниска вратенца, један за другим, спуштите се преко дванајест степеница, и тек онда окренете путовати по том уском, ниском и мрачном лабиринту. То вам је свод, којим тешко да се могу два обична човјека разминути, а висина на неким мјестима толика је, да се и човјек средњег пораста мора сагињати. Земљиште, у којем је ископана пећина, тврдо је, и састоји се из смјесе пијеска са гњилом; али ипак пећине су, поред земљотреса, који су се догодили у XVIII и почетку XVII вијека, много страдале од великих подземних и надземних поточића, који су читаве брегове подривали и на ниже, к Дњепру, снасили. Зид пећине залијењен је клаком, но од дугог времена и свијећа поцрнιο је. Патос на неким мјестима попоћен је великим квадратним гвозденим плочама. Правац пећине мијења се час на лијево час на десно, час опет право, остављајући на једној и другој страни или мале запећке, урезане у виду свода,

или пак подуже рукавчиће. У првим полусводовима обично су помјештени у мртвачким сандуцима без заклопа по један или два светитеља, а у овим подужим рукавчићима по неколико одјелито, у таквим истим запећцима у дувару. И по десној и по лијевој страни често наиђете на малене пањеге, кроз које бисте једва протурили двије, једну на другу, стиштене шаке. Ту су се некада затварали најстрожији аскети, гдје су, одвојени од људи и природе, мучили своје тијело до пада пошљедњих сила. Ту, у мрачној зазиданој пећиници, приносио би им, као што смо већ помињали, постарији између манастирских калуђера по једну малу просфору за читаву недељу и пошто би је оставио у том маленом отвору, већином и без ријечи удаљио би се. Кад поново дође и донесе толико исто хране затворенику и кад би видио, да је и прва остала недодирнута, то би за осталу братију био знак, да се је паћеник у вјечност преселио. Идући кроз овај лабиринт, на неколико мјеста наићи ће — те на калуђера, који пази на ред у пећини. Али ипак не гледајући на толико друштво, често вас јежња спопане, кад се обретете у том тијесном, тајанственом и са свијећама полумрачном лабиринту, тако да сте и принуђени добро пазити да не изостанете од поклоника и калуђера, јер тада не би знали на коју ћете се страну обрнути. Један пут ја, видећи да готово сви остали носе заједнице свијеће у рукама, усудим се спуштити се без свијеће, јер сам ишао најпошљедњи, уставим се пред Ћивотом **CRNI GORE ĐURĐEVA** Нестора с цијељу, да прочитам објешену изнад њега таблицу, нешто због читања, а нешто због разговора са једним калуђером, који је ту сједио, заостанем од друштине, те кад без свијеће сам одем напријед, то се наједаред осјетих у потпуном мраку, не знајући на коју ћу страну окренути. Одма позovem у помоћ калуђера, са којим сам се овај час раставио и причао, и он ме поче храбрити да смјело ступам напријед, и да ћу одма видјети свјетлост од свијећа. Тако и учиним. Повијем неколико леђа, зажмуркам очима, а руке опружим испред лица, и тако полаганом ступим неколико корачаја. Намах и виђех свјетлост, коју раније нијесам могао зазрети ушљед тога, што је ту био као неки завијутак, тако да свјетлост није могла да до мене допре, тим прије, што исте носе пред собом, тако да тијелом заграде и оно мало виђела, које би и могло допријети кроз уску пећину. —

У овим, ближим, пећинама налазе се на разним мјестима три цркве: преподобног Антонија, Варлаамска и Веденска. Све оне висином и ширином својом мало да надмашају обичну ши-

рину и висину пећине, тако да се у једној једва може смјестити по два десетка људи. Таква је н. пр. поменута Веденска црква, која је трећа и пошљедња при изласку из пећине. Гараве, као послје пожара, стијене, малени поцрњели иконостас, на којему висе два-три канђела, су два камена стубића по средини црквице — ето вам све што ту имате виђети. Црквица остаје вам по десној страни главног правца пећине, а по лијевој помјешћена су неколика свеца. Кад прођете мало даље пећином, поред цркве, тада сте већ близу изласка из ових пећина. Баш у запећку при изласку налази се вода са гвозденим крстом, који је с једне стране као издубен, да може воду држати. Из тога крста један од калуђера даје свакоме по реду, како који пролази, да поније по мало воде, која се са тијем крстом захваћа; премда има и таквих паломника, који све те церемоније не испуњају, јер не морају. Кад сте и са овим већ начисто, онда једва примјетно пењући се излазите из пећине, и кад сте се најпослије попели уз десетак камених скалица, тек сад сте изашли на дневну свјетлост, која вам посље оног мрака чисто очи реже. Ослободивши се овог подземног путовања, које својом тајанственошћу потреса слабог човјека, наводећи га на разне мисли, ви се нађете под великим округлим сводом, из којег се опет пролази у подунавни тријем, гдје у обилатој столици засједава по један велики тријем, гдје се излазе из пећине, да ли ће да се записује великом поштом њихова имена ради помена на благодарењу. Десна страна тог подунавског тријема, над којим се налази корнус за живљење калуђера (као и мјеста за преодијевање светаца, које бива у *Јулу*), подупрта је су пет камених стубова, који су окренути к манастирској шуми, која се ту доље кроз увалицу пружа до близу самог широког Дњепра. А с лијеве стране како из пећине изађете, подиже се испод здања дувар, на којему су насликана, разним бојама, многе сцене из св. Писма. Тако, сва лијева страна дувара потпуњена је изображењем страшног суда у оном поретку и у главном онако, како се овај описује у св. Писму. Исус Христос, са мноштвом анђела, јавља се с неба да суди праведницима и грешницима, живим и умрлим. С десне стране од Њега ето вам безбројно мноштво људи, које предводи стари Адам, а за њим одма ето и наше прародитељке и старе грешнице Еве. Право испред Спаситеља престављена је друга група — ускренуће мртвих, који као печурке послје кише, у бијелим покровима, ничу из земље, тако да некога видите само до појаса, неког до изнад преију, а трећему опет тек само глава

испливала и т. д. А с лијеве стране Спаситеља видите сијасет грешника, који се у пламену прже; њихова страшна, црна и престрављена лица, са издрљеним очима, а многи и са роговима на глави, чине јаки утисак на прости народ, који као да све то својим очима унапријед види. Не треба одрећи и чисто педагошког значаја оваквог очигледног изображења, особито за прости народ.

Свију светитеља у ближим (или Антонијевим) пећинама Лавре има до 71, међу којима су 9 затвореника. Ми ћемо поменути само неке од њих. —

У цркви преподобног Антонија — начелника руског калуђерства и оснивача печерског манастира, налази се сребрна гробница, са ликом истог угодника; ту се налази и његова мала мрачна ћелијица, као и камени заподак, на којем је он почивао. Тијело његово, као што смо рекли, налази се под темељом велике цркве. *Алимшије* (умро у XI в.), први руски живописац, који је своју вјештину научио од византијских умјетника; радио је и мозајичке слике. У московском Успенском сабору налази се икона *Предста Царица*, коју је он написао. — *Варлаам*, први игуман печерски, син знатног бољарина Јована и унук славног војводе *Вишати*, путовао је по Јерусалиму, Константинопољу и најбоље донио са собом све своје имуће и драгоцености печерски манастир, све то предао преп. Антонију, рекавши му: Оче! употреби ову лепоту свјетску како хоћеш; ја ћу да довршим дане мога живота у непрестаној молитви у пећинској самоћи. *Поликари* († 1182 год.), архимандрит, био је велики љубимац В. Књ. Ростислава-Михаила, који га је често позивао к себи, говорио са њиме о разним хришћанским добродјетелима, и најпослије сâм изразио жељу, да се посвети манастирској самоћи, на што му је преподобни одговорио: *Књаже! Небо захтијева од тебе другог подвига: чини правду и старај се о руској земљи.* — Св. ђевојка *Јулијана* († око 1550 год.), кнегињаца Ољшанска, случајно нађена је (у XVII в.) у земљи близу саборне Успенске цркве цјелокупна, са свијема скупоцјеним накитима и одјећом, у којој је сарањена била. Њено свето тијело неко вријеме почијевало је у Лаври, гдје је у неколико и пострадало од пожара 1718 године, а обгореле остатке пренијели су у затвореном сандуку у ове пећине. — *Моисеј Угритин* (Маџар, † 1041 године), одведен је био у заточење пољским краљем Бориславом I, тамо примио калуђерство и откупом неке знатне пољакиње, вратио се к црци. Антонију. Како кажу, цоменуута госпођа, пољка, била је занешена његовом љепотом,

те је због тога и захтијевала да заједно живе. Но када је он одбио њен предлог, ова га је свакојаким мукама морила и нај-послије у очајању ошкопила и проћерала, послије чега се Моисеј и вратио натраг. — У засебном запећку на десној страни налази се преподобни *Јован Многострадални* (умро при крају XI в.), о којем смо већ говорили. Мучећи се око тридесет година у овим пећинама, он се је најпослије закопао жив у земљу до прсију и у таквом положају умро и остао до данашњег дана. Тијело је свуда обмотано позлаћеном одјећом, као од свештеничких облачења, али ипак сви дијелови тијела изнад земље доста се рељефно виде.

Нестор, летописац, († 1115 год.), отац руске историје, који је у 70 години свога живота дошао к препод. Теодосију, примио јерођаконски чин и у том звању умро у дубокој старости. Оригинал многостраних историјских списа овог летописца нестало је, али је сачувана његова копија. Све те списе, који обухватају вријеме од 250 година, издала је археолошка комисија. У почетку летописа има доста пропуштеног, чему су криви преписивачи истог. Нестору још приписују и века житија печерских угодника, која су сад помјешћена у првом дијелу патерика*). Московско друштво за испитивање руске историје и старина послало је (1825 год.) на гроб Несторов позлаћену даску од бронзе са натписом. — *Евстасије*, родио се у Кијеву и примио калуђерство у печерском манастиру. Кад је 1096 год. половски хан Боњака напад на Олечерски манастир, с осталим заробљеницима ухватио је био и Евстасија, одвео га у Херсон, продао га неком Јеврејину, који га је и разапео на крст на сами Ускрс и бацно у море за то, што овај није хтио да прими јудејство. Његово мртво тијело нашли су и донијели у Кијево неки хришћани. — *Марко Гробокопашељ*, (живио око 1090 г.) сав свој калуђерски живот провео је у молитви и копању гробова за умрлу браћу-калуђере, усљед чега је и добио поменути назив. Своју жеђ гасио је одређеном мјером воде, коју је захваћао из мједеног крста, о којем смо већ спо-

*) *Патериком* зову се књиге, које садрже у себи живот, рад, чудеса и важније изреке и поуке отаца, који су се прославили својом мудрошћу, добрим дјелима и животом. У таквом духу састављен је у течају много времена разним лицима и *патерик Е. П. Лавре*. Први, који је почео сабирати и записивати таква предања о разним угодницима, био је препод. Нестор. Но сва његова житија до данас нијесу дошла; а и оно што је дошло исправљано је било и допуњавато многим другим духовним лицима, због чега и Патерик мјестимице противурјечи самом себи.

менули кад смо из пећина излазили. — *Никола свјашоша* (овако прозван због светог живота; † у XII в.), — син књаза Давида Свјатославића Черниговског, био је три године вратар при уласку кроз света врата, послѣје исто толико времена кувар, и најпослије 30 година провео је у својој тихој ћелијици, обрађујући свој мали комадић земље и послуживајући болеснике у болницу, коју је сам био уредио. *Григорије чудотворац* († 1094 г.) бачен је са каменом о врату у ријеку Дњепар, кад је неправедном књазу Ростиславу Всеволодовићу Перејаславском пропрекао био, да ће утонати. На чудновати начин његово тијело нађено је у његовој затвореној ћелији. — Кијевљанин *Нифонт* († 1156 г., еп. новгородски, којега назива један љетопис „поборником све руске земље“, у течају 20 година непрестано је путовао по Русији и мирио завађене књажеве и народ. Чврсто је подржавао сајуз руске цркве с грчком, а због тога што није хтио признати за митрополита Климента, којег су изабрали били 1147 год. без одобрѣња патријархова, вел. књ. Изјаслав Мстиславић послао га је у заточење, од којега је доцније ослободио Борђије Владимировић, кад је дошао био на владу. Нифонт подизао је и украшавао храмове и написао житија неких кијево-печерских усодника. — *Силон* († 1228), први епископ суздаљски и владимирски слави се у љетопису његова доба као „утјешитељ и милостиви“. Описао је чудеса препод. Антонија печерског и још неких печер. усодника, а такође саставио приповједку о светој чудотворној печерској цркви. њеном постанку, украшењу и освећењу. — *Илија Муромец*, који се у народу зове *Чоботок*; живио је око 1188 г. — *Јован мученик*, младенац, којег су уједно са оцем му убили идолски жречеви 83 г. За његову помоћ обраћају се родитељи, који немају дјеце, да би им Бог, преко њега, удијелио порога; њему се о истом моле чак и старообредници руски. — *Никон Сузи*, родом из Кијева, био је син богатих и знатних родитеља. Као калуђер, у 1096 г. зароби га и одведе у робство неки половецки хан, и тамо га некеме прода. Газда заробљеника, бојећи се да му роб из затвора не утече, подреже му жиле испод кољена; по сужањ, на чудноват начин, измакне стражи и обрете се у печерски манастир. Када је доцније био закључен мир с половцима, бивши газда Никола дође у Кијево и кад види свога роба тако је био потресен, да је одма примио крштење и постао слугом свога заробљеника, који се још од рана није опоравио био, и ако му је дух био бадар. —

Даље пећине лавре зову се баш оне, гдје се је преп. Антоније, у самом почетку оснивања пећина, настанио био, одакле је и пријешао у садашње ближе пећине, оставивши прве пећиве за укупницу. Сад, пак, на мјесто овог старог печерског манастира, налазе се два пространа манастира, су двије цркве од камена: прва у име зачећа св. Ане (подигнута у почетку овог вијека), над самим уласком у пећине, и друга у име рођења пресвете Богородице (саграђена мјесто прве старе 1696 г.). У даљим, Теодосијевским, пећинама има 33 светитеља, који отворено почивају, а у затвору има их 13. Ми о њима нећемо ништа говорити, јер и Патерик Кијево-Печерске Лавре о њима врло мало говори, јер се слабо што поуздано о истим зна (као-год и о многим из ближњих пећина). Ту вам има: чудотвораца, игумана, затвореника, схимника, посника, канонархистара, један цјелебник, послушљивац, трудољубиви, војник, вратар, неписмени, један епископ, игуменија, архимандрит, књаз и т. д. У овај број спадају и честице тијела св. младенаца, које је Ирод, тражећи Христа, убио био; ове честице донио је у Лавру 1620 г. јерусалимски патријарх Теофан. Осим поменутих светаца у овим пећинама налази се 31 мироточива глава неизвјесних светаца и једна голијен. У руским летописима помињу се још и митрополит Дионисије (1685 г.) и кнегиња Јулијана (у калуђерству Марта), која је удата била за литовског великог књаза Олгерда, обратила га у православну вјеру, а последије његове смрти (г. 1392 г.) и сама се закалуђерила. живјела у печерском манастиру и у пећинама погребена била. Куд су се дјела света тијела како првог тако и друге, — незна се; мисле да их је уништила непријатељска рука за вријеме навале на ову светињу, или да су их добри људи нарочито сакрили. —

На пошљетку напоменућемо још и то, да у К. П. Лаври има неколико величанствених здања (на 2—3—4 броја) за почивање путника. Богатији богомољци по нешто плаћају Лаври, а сиромашнији не плаћају ништа, Храна се добија за новце; само најсиромашнијим даје се бесплатно. Мрсног јела и опојног пића Лавра не држи и не смије продавати. —

Богомољаца у љетњем времену увијек има 15—30 хиљада сваки дан. Има их који по петнајест и више дана цјешаче тек да дођу у овај руски Јерусалим на поклон својим угодницима. Међу оволиком масом народа често се нађе и лупежа, који на особите начине ваде новце из џепова, или пак краду друге ствари са путника, као: сатове, пантапете и др. украсе. Због оваквих материјалиста свуда по ћошковима можете прочитати

штампану напомену путницима, до се чувају лупежа, за покрађу којих Лавра не одговара. —

Забрависмо прије напоменути, да К. П. Лавра има својих добара и изван овог манастира, и то већином у оближњим мјестима од ње. Таква су мјеста, на пр. Голосијевски и Китајевски манастир на 1½ сат далеко од Лавре. У првом манастиру обично љетује кијевски и галички митрополит, а у другом живе калуђери, који у љетњем времену ту испирају восак за прављање свијећа. Овај пречишћени и осушени восак доносе у Лавру и ту се у особитој радионици од њега праве свијеће, које се распродају по цијелој епархији. Почем се ова два манастира налазе у богатој и предивној природи, то и кијевљани у празничне дане на стотине посјећавају их, а особито Китајев манастир, који се налази не далеко од десне обале Дњепра. Ова шетња обично бива на параброду, на којему увијек мора бити по једна војничка музика, која на путу увесељава путнике. О другим добрима Лавре нећемо ни помињати, већ ћемо рећи још и то, да од ових великих светиња Лавра има и огромне приходе, који сваке године износе преко милиона рубаља. —

На ово ћемо се отогрличити у описивању К. П. Лавре и њених светиња, јер мислимо да ће љубитељ духовне просвјете и на основу овог што смо већ рекли у неколико упознати се са овом светињом наше сјеверне браће Руса.

О ТАЈНИ СВЕШТЕШТВА, ОСОБИНАМА И ДУЖНОСТИМА ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕШТВА.

(Свршетак.)

За свештеника је нужно и знање. Да би могао са што већим успјехом радити на спасењу повјереног му стада, он треба да је снабђевен што је могуће бољом спремом и не смије презирати људска знања. Тешко је гледати, кад је свештеник незналица, па не зна вољу божју, исто онако, као кад би гледао човјека, који се објављује за вођа, а не зна пута, или лекара, који не зна лијекове, него трује људе. У великој би заблуди био, кад би који мислио: да је довољно спреман, па не би хтио, да се усавршава; или пак кад би који држао, да

је и незнање врлина, па би себе сматрао као човјека, који је пун врлина, и не би се старао да умножи своје знање. Поштујући науку, свештеник треба да поштује на првом мјесту свето писмо, које је за њега главна ручна књига, из које он може црпести многа корисна знања, која може и другоме казивати, да се њима користе. Њему је управо и дужност да исправља људске заблуде, а не да им иде на руку. За ово најбољу поуку даје блажени Јероним, који каже: „Нека ти је свето Писмо свагда и непрестанце у памети; учи се да и друге можеш научити.“ Уз то свештеник треба увијек да ради тако, како би и дјелима остваривао оно, што другоме приповиједа, или чему другога учи. На тај начин његове ријечи могу бити плодносне; иначе остају без икаква значаја и пошљедица добрих.

Православни свештеник треба да се понаша тако, како би био за сваког приступачан; али ипак треба да је обазрив и да пази за све.

Знајући, да је све његово за поуку, он треба да зна: да је његов живот књига, из које се уче многи. Дobar свештеник треба да се стара, да и његова породица буде така, како би и она служила за примјер осталим породицама. Особито се тражи, да се и његова жена одликује врлинама хришћанским, које прописује апостол Павле. С тога се свештеник, који је свјестан свога рада, стара, да што више уради и преко тога, што му дужност налаже, или боље рећи: он и не зна за дужност, но има љубав, а љубав ради све што може и колико се може и то свакад радо и од свега срца.

У осталом свештеник треба да отклања све оно, што би могло проузроковати сумњу о њему. Све што је рђаво, па би се њега тицало, треба да избјегава. Он треба да се стара и о савјести, те да му свакад буде чиста и мирна, такође треба да се стара и о части, те да му је свагда неповријеђена. О првоме треба да се стара с тога, да не би изгубио повјерење у себе и да би био миран свагда, а о другоме, да не би други изгубили повјерење у њега.

Мислећи пак о земаљском благу, као неопходном услову за овај времени живот, он треба да зна, да је земаљско благо привремено и пролазно; с тога треба да и тежи својим срцем небесном благу, а о земаљском да се брине у толико, у колико би му оно отклонило сметње, те да се што боље преда вјечном благу. Ну, ако би се он старао више о земаљском, то би са свим заборавио на небеско, пошто не може нико у једно ври-

јеме служити два господара, као што каже и Спаситељ: „Не можете работати Богу и мамону.“ А о користи од земаљскога блага вели: „Кая польза чловѣку, аще весь мѣръ приобрищемъ, душу же свою оцетимъ.“ Свештеник треба да зна: да је сваки раденик достојан своје награде за своје трудове, као што каже Христос: „Тамо у оној кући једете и пијете; јер је раденик достојан свога јела“ (Лука X., VII.). „И кад идеш да проповиједаш науку моју, не носи са собом торбе, ни двије хаљине ни обуће, ни штапа, јер је радник достојан своје плате“ (Мат. 10., 10.).

Свештеник не смије тражити да буде велики и да господари, него он треба да се труди, као што му је указан примјер у Спаситељу, те да одржи власт над страстима, које се могу осилити и завладати његовим духом, те га удаљити од Бога и његова назначења. Он треба, да је истинити слуга оних, који су му повјерени, да се стара о њихову спасењу.

Добар свештеник треба да се стара и о распрострањењу морала, а такође и љубави међу повјереним му људима; с тога је дужан да буде: непаучнимъ учитељ, сиромашним потпомогац, сиротима отац, жалосним управитељ. Једном ријечи живот православног свештеника треба да је старање не само о себи, него о ближњима и о цијелом повјереном му стаду. У прво вријеме Хришћанства богатији свештеници не само што нијесу примали никакве награде, него су од свога имања издржавали и сиротињу. Такав је био и Кипријан, карпелински свештеник.

Свештеник добар не боји се никога осим Бога, ни се нада на другога осим Бога. Против тога гријеха, који полажу наду на људе, Христос је казао ово: „Не надѣјотесе на князи ни на сини чловѣческія, вѣ нихже нѣсть спасенія.“

Он треба да је трпљив и одан свим срцем и душом за опште црквено благо, као и своме Творцу; треба да је благ и беспристрастан у суђењу; треба да је смотрен при савјетовању оних, који су потребни његова савјета; треба да је mudar у друштву, како би сваки понио добро мишљење о њему, још треба да буде: Благ у говору, тачан у раду, искрен у мишљењу, побожан у срцу и у опште треба да буде у своме животу умјерен, како би дао добар примјер свакоме, те да сваки зна, како је потребна умјереност у свему, и да је без ње све узалудно.

Да би свештеник достигао циљ свога задатка, њему је потребно знање и наука. С тога ћу нешто и о томе рећи, а то опет на основу ријечи самога Спаситеља, који каже: „буди-

те сoвршени, якоже отецъ вашъ небесный совершенъ есть “ Овим Спаситељ поучава нас, да је усавршавање потребно свакоме човјеку, а тим прије свештенику, од кога се очекује да и друге учи. — Свакоме је познато, да је незнање било узрок свих несрећа и биједа код свих слојева друштва. Наша православна црква била је свагда непријатељем незнања, због чега је потпомогала умјетности и науку, а осуђивала незнање и заблуде. Ну, кад је варваризам истјерао науку, она је једино склониште нашла у православној цркви, која ју је давала доцније онима, који треба да је узму за свагдашњег и нераздвојног друга. Ко се буде занимао њоме њему неће бити досадно, да живи ни у скромном сеоцету, ни у пустињи; јер он и ако ће бити удаљен од људи, ипак ће бити у друштву с најбољим људима; читајући њихове списе, он ће се њима разговарати. Према томе он ће мање и гријешити, пошто се страсти успављују радом; на против човјек беспосличан подложен је више и гријеху, јер нерад и беспосличење распаљује страсти. Ну пошто је и свештеник, као човјек, подложен свима тим страстима, то је и за њега потребно занимање и с те стране. Дакле, свештенички чин не одстојава од страсти, па с тога је свештеник дужан и то много више него други, да се бори бори против свега, што би га удаљивало од правог пута, којим се добива блаженство и вјечно уживање у њему. Односно гријеха апостол Павле каже: „Ја то не чиним, који живи у мени.“ И: „Ја не чиним оно што хоћу, но оно, што нећу, то чиним...“ С тога свештеник треба да је сиреман и храбар, ако жели да одржи побједу над гријехом. А да би себе одржао над њиме на висини хришћ. морала и да би одговарао захтјевима своје узвишене дужности, њему је потребна много већа спрема научна, но осталим људима, а она се састоји, као што сам напријед напоменуо, у знању св. Писма, а за тим у знању осталих наука, као и у познавању разних карактера и народа.

Нико не заузима недостојно свој положај, мени се чини, као што га заузима ненаучен свештеник. од кога се тражи да не живи само за себе, него за друге. Као доказ могу нам и у овом случају послужити ријечи блаженог Јеронима, који каже: „Свештеник треба да учи закон божији, ако жели, да буде божији; ако пак то не чини није божији.“ Ненаучен свештеник готов је подлећи сваком повјетарцу, а већ од мало већега он ће пасти; с тога треба да се учи, јер ће само помоћу науке моћи да се одупре свима тешкоћама, које га буду постигле у његовом трудном животу.

Кад се све унапријед креће у знању, кад напредују сва друштва и науке, — зар свештеник, којему је одређено да предводи остале и да заузима прво мјесто, да остане натраг у борби за мудрошћу?! — Свештеник треба да зна и то много више од осталих; јер он треба да спреми људе за вјечни живот и то је циљ његове науке, која има извор у божанственој свјетлости. Он је дужан учити стадо, како ће да вјерује и да ради, те да достигне своје назначење... На пошљетку он је дужан лијечити и људске недостатке.

По паду првога човјека људи су добили растројство у интелектуалним (умним) силама, па се појавила потреба баш с тога, да неко тумачи божанствену науку, јер је они не би друкчије могли разумјети, а то ко ће други но свештеник, који је добио заповијест и од самога Спаситеља? Дакле, ушљед помрачења разума дошла је потреба, да се формулишу заповијести божије и да се скупе у један писани закон, који ће одређивати дужности човјечије према Богу, ближњима и према самом себи; али незнање тога закона има нужду у науци и разрјешавању свештеничком.

Ако смо ради да буду хришћани загријани љубављу према истинама божанске науке, то свештениково срце треба да буде огањ, одакле ће се раздавати за подржавање топлоте поменути љубави. А да би његово срце било огањ, он треба сам да га напаја топлотом божанске науке, а то се постиже у школи и ван школе.

Свештеник не треба да избјегава друштво, јер ће у њему много што шта научити, а баш му је и дужност да живи у друштву. У друштву треба пак да зна одржати себе на висини моралној. Тако, кад говори, треба да му свака ријеч има мјеста и да му је света код онога друштва, у коме је; ну, ако по њекад из незнања или случајно каже обману, ипак треба да је у мислима и у срцу искрен. Уз то он треба да избјегава у друштву скаредне ријечи, које би унижавале његово достојанство, које има у друштву; али опет не треба да буде слабица, па да ћути, ако би ко нападао на њ и омаловажавао светињу божију. Треба, дакле, да се држи достојанствено, и да зна избличити оне, који заслужују. У друштву је нужно сваком човјеку, да мисли, па да говори, а свештенику тим прије, што на његове ријечи сваки обраћа пажњу.

Свештеник треба још да је скроман и смирен, јер Христос каже: „научитесь отъ мене, яко кротокъ есмь и смиренъ сердцемъ (Мат. 11., 29.). Смирење је основ свих врлина онако, као што

је гордост освов свијех порока. Без смјерности нема никаквих врлива ни добрих дјела. Један од светих отаца каже о смирењу овако: Да будете горди у смирењу, а смирени у гордости.“ А св. писмо каже: „Господь гордимъ противится.“ С тога сваки треба да се стара, те да буде смирен, а свештеник особито, јер је он „видјело“ свијету. Без праве и истините смјерности нема ни истините побожности, него само празна форма, која не вриједи ништа.

На завршетку укратко ћу напоменути, да би се још много могло говорити о овоме; али ја прекидам, напомињући само: који хоће потпуно да шљедује стопама Исуса Христа, тај треба да што више чита, а особито изворе црквенога знања; јер би му остало знање остало без важности, кад не би знао црквено.

У Велици, 19 августа 1896 год.

Јевто М. Поповић
теолог приз. богословије.

МОЛИ СЕ МАТЕРИ БОЖИЈОЈ И БИЋЕШ СПАСЕН.

BIBLIOTEKA

CRNE GORE DURDE

И против њавши постаде его, предаде его мучителемъ,
дондеже въздасть, весь долъ свой (Мат. 18, 34).

CRNOJEVIC

Ево наведенијех ријечи, из којих се види, како је поступио Велики газда са својијем немилосрдним слугом, који није хтио опростити својему дужнику стотину динара, а њему таман пред тијем било је опрштено хиљаду хиљада динара. Страшан је, браћо, гњев Божји, којег ми потпирујемо нашијема гријесима! Погријешо је сјајни ангел, и Бог се на њега ражљутио и збацио га је с неба доље, у паклену јаму, да ту очекује суђени дан. Погријешили су и наши прародитељи — Адам и Ева, и Бог се на њих ражљутио, проклео их, казнио их, и осудио их да у зноју лица свога себи зарађују хљеб. Погријешили су савременици Нојеви, и Бог је на њих пуштио свеопшти потоп, те су се сви потопили, само се једини Ноје спасао. Погријешили су Содомљани, и Бог је на њих пуштио небески огањ и све их је у њему спржио, а од њинога је града постало Мртво море. Јевреји су више пута гријешили, зато их је Бог и кажњавао и предавао у руке и власт њиховијех непријатеља, као: Асираца. Вавилоњана и Халдеја. Погријешо је и сами љубимац Божји — Цар Давид, и Бог је и њега казнио смрћу његовог сина, а осим тога још и помором, од којег је помрло за

неколико сати неколико хиљада његових подајника. Браћо! и ми непрестано гријешимо, па зар не видимо како и нас Бог кажњава — час смрћу, час болешћу, час разнијем мукама и биједама! О како је страшна љутина Божија! Ова његова љутина тако је велика и страшна, да се праведни Јов од ње више боји, него ли и од самога пакла: „О да бы во адъ ми сохранилъ еси, скривъ же мя бы еси, дондеже престанетъ гнѣвъ Твой“. (Јов. 14, 13). Овако је говорио праведни Јов к Богу.

Но, има ли икога у свијету, који би кадар био ублажити и одвратити љутину Божију? Кад су Јевреји, путујући кроз пустињу, одступили од правог Бога, салили златно теле, и у мјесто да се клањају живоме Богу. „поклонихася истуканомъ,“ тада велика љутина Божија хтјела је да их истријеби са лица земље: „Остави мя, да потреблю я и погублю имя ихъ“ (5. Моисеј 9, 14).

И ко је могао тада уздржати велики гњев Божији? Ко није допуштио да Бог погуби тај неблагодарни народ? То велико и дивно дјело извршила је молитва Мојсеова: „Утоли гнѣвъ ярости твоее, и милости твоее буди о злобъ людей твоихъ:.... помјани Авраама, Исаака и Иакова“ (Исхода 32, 12). И Бог се смисловао над грѣшним народом и издростио му је.

Но сад да видимо: ко је слуга и оца и сина Божијима тај Мојсеј? Слуга Божији и ништа друго. А ко је био Авраам, Исаак и Јаков? и они слуге. А сада да упитамо: ко је то Пресвета Дјева Марија? То је Мајка Божија, „Мајка возлюбленая предизбранная отъ свѣхъ родовъ.“ Па онда пошто је толико могла учињети молитва Мојсеова, и отклонити велики гњев Божији, то онда колико може учињети молитва Матере Божије, кад она почне да се моли за кога својему Сину: Пошто Бог слуша молитве својих светитеља и ради њих и њине молитве опрашћа гријех људима и отклања казне од њих, то зар неће послушати молбу своје премиле Матере? Кад је Вирсавија, мајка цара Соломуна, улегла к њему у царску салу, Соломун је одмах скочио на ноге и срио је и наредио, да се донесе особита царска столица, и намјестио је са десне своје стране да сједе до њега. Кад му је она казала да има да га за нешто моли, Соломон јој је одговорио: Ишти, мајко, што год хоћеш, ја ти ништа одрећи нећу. (3 Цар. 2, 20).

Премудри цар Соломон знао је добро, да и ако је он цар, али је дужан поштовати своју мајку као царицу и испунити њену молбу.

Слично овоме, кад се Пресвета Дјева Марија преселила са земље на небо, и кад је Она улегла у двореве Божанствене славе, са каквом Је славом и величином срио Њен Син — Господ наш Исус Христос?

Нама и нашему слабомоћноме уму то није могуће представити, али ипак ми можемо и то разумјети, т. ј. узимајући у обзир оне ријечи, које је дух свети изрекао о њој устима њена праоца цара и пророка Давида: „Предста царица одесную Тебе въ ризахъ позлащенныхъ одъина“ (Пс. 44, 10). А ово значи, да Ју је Бог узвисио и уздигао више свијех сила небеснијех; више од Ангела и Архангела, више од Херуфима и Серафима. Па зар он као њезин љубљени Син није јој рекао то, што и Соломон својој мајци: Ишти, Мајко Моја, Ја Ти ништа нећу одрећи! Ти си Мајка Моја, која си изабрана између свију покољења и Ти си благословена међу свијема женама! Као год кад си била на земљи, била си пуна благодати, тако и сада на небу буди преузвишена славом. Царуј на небу и царуј на земљи, и нека Ти се клањају ангели на небу, а људи на земљи, као Царици и Мајци Божјој! Ја сам Твој Бог и Твој Син: као Бог, даривам Ти моју славу, а као Син, даривам Ти моје срце..... Ишти, Мајко Моја, ишти што год хоћеш, Ја Ти ништа нећу одрећи! Ја ћу испунити сваку твоју жељу и молбу. Ако хоћеш здравља каквом год болеснику, који лежи на сиротној постели; ако хоћеш слободе каквоме сиротину, који је дивно окован у гвожђа; ако хоћеш да помогнеш каквоме сиротину, који страда од разнијех мука и туга; ако хоћеш помоћи каквоме морепловцу, који страда у валима морскијема и хоће да се утопи Нека само сваки од њих призове име Твоје и биће му молитва услишана. Ишти, Мајко Моја! Ако ти нероткиња поиште за утјеху једно дјетенце, иште ли Ти војник побједи, земљодјелац — да му земља роди, трговац да му срећа у рад окрене, нека све буде по њиховој жељи, само Ти моли за њих, Мајко Моја! Желиш ли да сачуваш који град или државу од глади или помора, или непријатеља видљивих и невидљивих зато, што тај град или држава поштује Твоје Св. Име, то нека им све буде по њиховој жељи! На пошлетку, ако хоћеш да тај очајани грешник, који је заслужио вјечну муку у паклу, који Ме је непрестано вријеђао својим поступцима, да тај исти грешник буде обасјан Мојом благодаћу, да се обрати к' правој путу и да буде спасен? Само Ти ишти, Мајко Моја, Ја ти ништа нећу одрећи: Ја сам Бог, Ја сам Син Твој, Ја све могу испунити, само нека се слави Моја Мајка, и нека се слави Моја слава

и њом нека се прославља Моја Пресвета Мати, Богородица Дјева!“

Ето, Браћо! Господ наш Исус Христос вазда је готов послушати глас и молбу своје Матере. Гдје си, јадни и жалосни грјешниче, гдје си тужни преступниче, који си са својим гријесима превазишао све митаре, блуднице и разбојнике? Иди овамо и приступи с молитвом к Мајци Божјој! Ако се Бог на тебе ражљутио, или ако су ти гријеси и толико велики, да се не надаш добити опроштење, јадни човјече! не клони духом, „воспрјани“, зар не знаш, да ти имаш Великога Заступника? Све што за тебе поиште Пресвета Дјева Марија, Мати Божија, све ћеш то добити: О много ли, — „О, много бо можетъ моленіе Матерне, ко благосердию владыки!“ Једна суза, коју пуштиш к Богоблагодатној Мајци може много зла и невоље да од тебе отклони. Њезина молба и заузимање страшну Божју љутњу обрати на милост. О човјече! бјежи под Њезин покров и заштиту, моли Јој се ишти од Ње помоћи и вјеруј, да нећеш погинути. Као год што није погинула нити се утопила ниједна једита животиња, која се налазила у ковчегу Нојеву, исто тако неће погинути ни једна хришћанска душа, која се налази под окриљем Богородичињем и која к Њој шиље молитве. О Пресвета Бого-Мајко: „Ниткоже притекаѡи къ Тебѣ посрамленъ отъ Тебе исходитъ“.

Ти си, о Богомајко! сладост ангела, Ти си тужних радост и утјеха, Ти си сиротиње заштитница, Ти си Мајка Божија и Мајка наша хришћанска! На мене грешнога и непотребнога слугу, Твој се Син наљутио! шта ћу да радим? куд да се дијевам? гдје да ли се сакријем од Његове љутине? Нема мјеста гдје њега нема. Опет к њему припадам, али се Теби молим, о Пресвета Богородице! да се Ти за мене молиш Твојему Сину. Теби се молим, у Тебе се надам, јер си Ти гријешних Молитвеница, Ти си ненадежних нада, Ти си хришћанска Мајка, Ти си моја Мајка. Прими слугу Твога и смилуј се над грешнијем чадом Твојим. Заузми се, моли се за мене Твојему Сину, и ја ћу бити спасен! О Пресвета Богородице! ко се год на Тебе надао, тај се никад није постидио нити је пропао!

По И. Миѡатију

В. Поповић, цет. богослов.

Ц В Ј Е Т Н И К Д У Х О В Н И.

Афоризми.

О одношају човјека к Богу.

Један Бог постоји за себе, а ми сви постојимо за Бога.

Угађати Богу — то је твоје блаженство; бити у саједињењу с Њим — то је твоје назначење и правило свију твојих радња.

Неко је упитао Аву Пимена: „како је човјек дужан живјети?“ — Старац му одговори: „Угледајмо се на Данила (пророка), на ком се није нашло друге кривице, осим што је служио Господу Богу својему.

Вазда ради и вазда мисли, да угодиш Богу; ако немаш ту мисао, свако ће твоје дјело изгубити цијену (св. Јефр. Сирин).

У сваком твом послу не питај најприје, хоће ли он бити угодан и пријатан за тебе и за остале људе, него најприје питај, хоће ли то бити угодно Богу, и да не буде противно Његовом закону (Фил. М. Московски).

Најприје част и слава Богу, па тек онда се старај и за друго (Златоуст).

Тражи најприје оно, што је Божије, а људско ће приспјети лако.

Ти се постарај о Божијему, па ће и Бог о твоме (Златоуст).

Ми хоћемо, да су нам дјеца послушна, а сами не хоћемо Богу бити послушни.

Да бисмо сљедовали по вољи Божијој треба најприје одсјећи своју вољу.

Ништа није жешће него да држати по својој вољи, а не живјети по Божијој вољи.

Ако ти не осјећаш у себи вазда жељу, да живиш по Божијој вољи, и да радиш оно, што је Богу угодно, онда си слеп, и глух, и нијем, и без рука, и без нога — много црњи од раслабљенога.

Воља је Божија не само наш најзвизишњи закон, него и наше највише благо (Прот. И. Толмачев).

Ко чува заповиједи Божије, тога ће и Бог сачувати од свакога зла.

Права радост долази од Бога и даје се само ономе, који нагони себе, да одбаца вољу своју, а да у свему одбаца вољу Божију (св. Антоније Велики).

Или ради оно, што Бог хоће, или ћеш добити оно, што не желиш.

Ако желиш да будеш без туге, старај се да угодиш Богу (Ава Евагрије).

О како би добре било, да ми живимо у свијету не по својој вољи и жељи, него кад би вазда за све питали Господа преко Његова слова: „Кажи ми, Господе, треба ли ми то радити или не (Иса. 8, 19, 20; Втор. 12, 8, 32; Пс. 142, 8)?

Човјек треба да је вазда такав, као већ да стоји пред Божијим судом (Ава Агатон).

Потребитије је не заборављати Бога, него ли днсати (св. Григорије Богослов).

Пушти тијело, нека ти лута по земљи, али душа треба да ти је вазда у Бога.

Иди даље — по земљи — али пребивај на небесима (Духов. Мргарит).

Рачунај погинулијем сваки трен времена, у ком ти нијеси помишљао на Бога.

Сјећај се ти вазда Бога, да се и он тебе сјећа (св. Исак Сирин).

Бог тебе неће оставити, али се чувај, да Он не буде тобом остављен.

Прије него наиђе на тебе какво зло, моли се Богу и у вријеме нужде наћи ћеш Га, и чуће те (св. Исак Сирин).

Кад мислиш и сјећаш се Бога, умножи молитве, да кад би ти Њега заборавио, да он тебе не заборави (св. Марк Подвижник).

Кад Бог уређује, онда и тешко постаје лакијем (Златоуст.)

Држи вазда Бога за друга, и људске помоћи нећеш тражити (св. Симеон Студит).

Без Бога не само град, или кућа људска, него ни гњијездо голубичино не подиже се (Филарет М. Московски).

Залуду ћеш устајати рано, и сјећети дуго за работом, ако ти Бог не поможе.

Богу је све могуће; теби без Бога ништа није могуће; по и теби је све могуће, ако имаш вјере (Марко 9, 93). Ф. М. Московски.

Ни у чему нам није потребна помоћ Божија, као у дјелу спасења, јер ни у чему нијесмо тако слаби, колико у чињењу добра.

Човјек може себе погубити и губи, али сам себе не може спасти (св. Тихон Задонски).

Зло чињети и гријешити ми сами можемо и гријешимо, али добро без Бога не можемо чињети (св. Тихон Задонски).

Без Бога не само учињети, него ни хтјети ништа добро не можемо (Он).

Почетак је свачије добро. Неће ли Бог, као што је почетак дневне свјетлости сунце (св. Марк Подвижник).

Све се добро налази у Богу тако, да извап Њега и без Њега нема добра.

Ко може спасти онога, противуцима, који може погубити онога, коме помаже Бог (Златоуст)?

Бог није у сили, него у правди (св. Александар Невски).

Бог кад да, завист ништа не може учињети; кад Он не да, — залуду је цио труд (св. Григорије Богослов).

Све ради у име Бога, и наћи ћеш у Њему себи помоћника (Ава Јован).

Вазда се моли у сваком послу, да ништа не урадиш без помоћи Божије (св. Марк Подвижник).

Ко се не ослања на своје трудове, тај најбоље осјећа снагу Божију (Ава Исаија.)

Не ослањај се на своју снагу, и помоћ Божија вазда ће бити уза те (Он).

Сасвијем је несрећан сваки онај, који се не нада на Бога, него мисли сам себи срећу саставити.

Ко не живи под кровом Вишњега, за тога се нигдје не може наћи мирног и поузданог пријетана.

Бог нам на небу и на земљи, све што хтје створи (Давид).

КАД БИ БИЛО НАЈПОДЕСНИЈЕ, ОБЗИРУЋИ СЕ НА НАРОДНЕ ПОТРЕБЕ, ОТПОЧИЊАТИ И СВРШАВАТИ ТЕЧАЈ ШКОЛ. ГОДИНЕ ПО НАШИЈЕ ОСНОВНИЈЕМ ШКОЛАМА?

(Свршетак.)

У оваквијем приликама дјеца с питањем или без питања напуштају школу кроз дан два или више, а нека је са свим по вољи родитељској и коначно напусте, а све из узрока тога, што рад школнн иде на уштрб њиховог домаћег рада.

Запитајмо се сад, какви су тада одношаји школе и народа? Нема ту никаква одношаја и споразума д' трвења и размирице. А шта ли ће тек онда бити, ако за изостајања ђачка употребе прописане законом глобе родитеља?

Боже сачувај! Тек тада избија на површину њихово негодовање на школу и на учитеља. Школу више не сматрају као неку благотворну човјечанску установу, него као неку тиранију, или камен спотицања, који им руши домаће интересе, и који им штету наноси. Кад овакви одношаји завладају, тада ту нити има школе, нити учитеља, по то више наличи на неку формалну установу, којој ни бриге није за народне потребе, а отуд излази сам по себи закључак: отуђивање народа од школе.

У опште узевши глобе и нијесу никакво методичко средство, које може послужити на побољшање неке изопачености. Оне више утичу, да се та изопаченост развија у већој мјери у оввијем приликама. Бар у школи не смије бити глоба, ако ће да у школима народнијем сачува у цијелости важност и висину своју. У њима не да значају њеном призната.

А је ли баш и право узети глобу спримаху за једно или два осуства од школе његовог дјетета, које му је код куће због неке домаће околности и потребе остало? Греота би то било и да се узима боље би му било, кад би човјек био у стању, дати још онолико, колико би му узети требало, па му ту његову потребу у неколико облакшати и задовољити га. Што си остао јучер од школе? упитам једнога ученика на неколика дана испред распуста. Дијете слеже раменима и промијени се у лицу. Говори, гдје си био? викнем ја, а дијете жалоснијем гласу шапћући ми рече: Бога ми, господине, нијесам имао што....! Ја га разумјех и послах га на мјесто. Зар је право узети глобу и таквима?

Прeko цијеле зиме, ма и времена била, ево свако дијете редовно у школу, а чим наступи Ђурђев дан, сваки дан клупе прошаране, као да су зговорили се наизмјенице остају, данас они, сјутра они. А то је све због тога, што зими никаква рада код куће немају, него ако ћеш више су им на досаду, а о Ђурђеву дану настаје заиста њихов паћенички и крвави рад, гдје свако чељаде, које се на ноге опријети може, по нешто ако и мало ради.

Осим тога и сами рад у школи, па све и кад би у те дане редовно похођена била, не иде како треба. Дјеца изгубила вољу за рад: око школе или на пољу чују овду гдје блеји и тражи јагње, козу и говече или коју другу животињу припази, која му је душа и од свега милија. Весело зујање птичица и ђарлијање повјетарца по хладовима испод дрвета све му причињава неко мртвило, које га за умни рад онеспособи. При највећој

вољи учитељевој да расијаност ученика савлада, да успостави ваљани ред у вријеме његовијех предавања, макар колико му она била разумљива, лака и занимљива опет куд ни камо не може ништа учинити, као што је прије било.

При оваквијем околностима лако нам је сад погодити, колико народ и школа добија.

И једном и другој је голема штета, јер у колико се народу чине сметње са похођењем ђака школе чак до Петров дана, толико исто у овим данима, колико се мени чини, и школска настава олабави те и школски успјех, мислим, не може бити онакав какав би био, да је испит раније свршен. — У ове дане, т. ј. од јунија мјесеца, од првих до потоњих дана његовијех, мислим да ниједан ваљан учитељ има што ново из наставнијех предмета дјечи да предаје, него само до тад научено једнако се понавља.

Ма да и јест „понављање мати наука,“ опет бубање једног те истога (јер се има кад и свршити и поновити цио наставни програм, и да се не чека мјесец јун до свршетка) досади, па ако је и корисно, него свакога, а особито ђака *varietas delectat*.

По мом мишљењу, па ако и није мјеродавно, али опет мислим да ми се неће замјерити, све до сад напоменуте у доста тамним потезима непријатности отклониле би се врло лако, па да не буде због тога ни школи ни народу никакве штете, него користи по обадвоје.

Кад би наша врховна просвјетна власт у неколико преустројила досадашњи течај ове године у основној школи, с тијем би свака учињена велику олакшицу народнијем књијем потребама, те би стијем још више популарност школе код народа, порасла.

Кад би дакле — течај школске године тачно — али тачно од 15 октобра почињао, а свршавао се редовно сваке идуне године у размаку од 15 маја, па до краја овога мјесеца, могле би се све до сад наведене непријатности и школи и народу отклонити.

У течај школске године ушло би 7 мјесеци, за које вријеме могла би основна школа свој рад за ту годину тачно свршити. разумије се, кад би се понешто Богме и из некијех предмета са свим изоставило, које нити има за основну школу практичне, ни теоритичне користи.

Народу пак учињела б' се могућност, да без икакве њине штете дјеца им могу школу похађати, па би их тада више и било, него ли што их сад има, јер многи сељак не може своје дијете у школу послати једино из узрока тога, што се учи у њој чак до Петрова дне.

Ово што до сад рекох, говорио сам искључно према околностима и интересима народа ове нахије — и ма да се под ово не могу увести све наше основне школе, опет мислим да се ако не више, а оно имају двије трећине нашијех школа, којима се све до сад речено приминијети може, јер наше народне околности кроза све нахије изравнате су, једнаке су: као што је овдје под Дурмитором, тако је и онамо под Комом и Ловћеном.

Наша просвјетна власт добро се стара за побољшање и напредак нашег школства, те се за то и надамо, да ће и ово питање благовремено искренути на дневни ред, јер јамачно никад, и ни у којем народу или

држави школа не може имати онолику важност и популарност, коју мора имати, ако у свом раду не буде се наслањала на захтјеве и интересе онога народа, у коме је.*)

Шавник, 17 јунија 1897 год.

Џосто Лучић, учитељ.

ОПИС ХРАМА СВ. ИЛИЈЕ НА ГРАЦУ.

Од прилике у средини Љешанске нахије налази се село Градац. На западној страни села стрмо се уздиже повисоко брдо, звано Веља Гора. Прије неког времена ово брдо било је обрасло густом шумом, но нешто рука човјечија, нешто домаће животиње, а највише горењем лазина и клачница шума се истријебила, а брдо остало сасвијем голо. Тек у новије вријеме општина је забранила неки дио (горњи) брда, како од стоке, тако од сваког сијечења шуме, те од тада површина поменутог брда обрасла је густијем шеваром, у којему се налази неколико питомих воћака, које је накалемно наш свршени питомац Књажевског Земљодјелског Завода у Подгорици.

Западна страна овог брда стрмо се спушта и у подножју самом налази се село Загора, које припада Ријечкој нахији. На самом врху брда од прилике назад 150—200 година саградио је ровачки војвода Вуксан Булатовић малу црквицу, кад се из тамнице скадарског везира јуначки и управо чудноватим начином спасао.

Предање вели: да је поменути Вуксан живео у ропству из затвора кроз мали отвор, који је на истом био угледао овај врх и да се завејтовао св. Пророку Илији подићи малу цркву, молећи се истоме, да га од тадашњих мука избави, и да му опет поврати уживање златне хајдучке слободе. Пошто се ослободи и јуначки умакне из Скадра по питању нађе овај врх и на њему сухомеђно подигне малу црквицу, која по завјештању буде посвећена св. Пророку Илији.

Пошто је ово брдо доста високо, од прилике 800 м. над морском површином, а у околини његовој нема ни близу толиког, то је ова црква била изложена опасности од времена. Иза кратког времена, пошто Вуксан подигне црквицу, пукне гром и сву је из темеља разури.

Градачка општина, којој исто земљиште и припада, из добровољног сагласија подигне цркву на истоме мјесту, али много љепшу и вишу него прије. Но и пошље нијесу могли остати на миру, него је исту два три пута гром обаљивао, а поменута општина поново подизала. Пошљедњи пут кад су је подигли од прилике назад 30—40 година, бојећи се и у будуће опасности пођу и замоле блажено-упокојеног митрополита Рогановића, који им даде громобран, за исту и од тада није више штете било од времена.

*) Добро би било, кад би још и други који од наших учитеља проговорио коју на тему: *кад треба почињати, а кад свршавати тецај школске године по селима.* Школска година не мора трајати 10 мјесеци; у некијем земљама, обзирући се на потребе и околности народног живота, она траје по 5—8 мјесеци. Сад је покренуто питање у Русији, да школска година за народне школе буде 8 мјесеци.

Уред.

Храм захвата врло мали простор. Има у дужини око $4\frac{1}{2}$ метра, а у ширини 3. Покривена је танким плочама; звоника нема; тек прошле 1896 године кад су Грачани набавили 3. велика звона за саборну цркву, старо звоно, које је на истој било, изнијели су на ову, па на утврђеним дрвима пред истом објесили.

Иконостас је стари од простих јелових штица са двоје двери, а на њему су намјештене 3. нове иконе: Исуса Христа, Богоматере и св. пророка Илије. Што се тиче свештених одежда, црквених утвари и књига, то се једнијема служе обје цркве, пошто их једна општина и држи обје.

Али су се ове године постарали и добровољнијем прилозима похитали, да још поправе иконостас и још што буде најнужније у истој цркви, што би још давно било извршено, него су све могуће били уложили за извршење великог иконостаса и 3. велика звона у саборној цркви градачкој, које их је коштало преко 2.500 фиорина.

Како је ова црква на поменутој Вељој Гори посвећена св. Илији, то многи исти врх називају — Илино брдо; а неки га зову и Вуксанов врх, нарочито Ровчани, по основаоцу цркве.

Томо Кажић, свештеник.

Извјештај о основним школама црногорским

У школ години 1895—6.

NACIONALNA BIBLIOTEKA (Сарајево се у изводу).

Ревиор: Јован Рашић, Учитељ на Данилов-граду.

CRNOJEVIĆ

1. Брсутска школа.

Школа је троразредна. Испит је био 18. Јуна.

Ученика је било уписанијех у сва три разреда 43, испитанијех 41.

У 1 разреду уписано 13, испитано 12.

” III ” ” 7 ” 7.

” IV ” ” 23 ” 22.

Остала су 2 изостала због болести.

Ниједно дијете не понавља разред.

Укупни годишњи успјех постигнут је у сва три разреда више него врло добар ($4\frac{1}{2}$).

Дисциплина је била одлична, а чистоћа школе и ношња дјеле врло добра.

Труд и владање учитељево је одлично, а способност скоро одлична, и способност је за сва четири разреда подједнако. Учитељево владање и држање, како у школи, тако и изван ње — примјерно, а тако га и поштују, што му служи на похвалу.

Изостао је учитељ од школе свега 4 дана и то са дозволом Главног Школ. Надзорништва.

Рад је отпочет у овој школи 18. Октобра ове шк. године, и рађено је дневно по 5 сати; а преко цијеле школске године рађено је у школи 137 дана. Ученици су посјеђавали школу уредно.

Школско је здање у добром стању. — Учионица има 100.650 к. м., на сваког ученика припада од учионице по 2. 396 куб. м. простора.

Протокола су сви у добром стању и уређени, само од расхода није био на вријеме уређен, те га је мјесни шк. надзорник послје уређивао и шиљао на Данилов-град, гдје сам га прегледао 23. Јула ове год., с напоменом, да у будуће буде му уредан на своје вријеме.

Прихода је било фиор. 103 и 57 н, а расхода фиор. 96 и 61 новч.

Погрешке у настави: Сваки је предмет обрађен према „Наставном Плану“ у довољном обиму. Погрешака у настави није се могло опазити, које би биле на штету, него је предавање било уопште разумљиво и више очигледно, а ђеца што знају, то је њихова својина.

Опште примједбе: Како главарима и учитељу, тако и народу, ништа се није могло примјетити, што би било на штету школи. — Они моле, да би им школа остала стално, достављајући, да би сваке године био довољан број ученика.

Прописато за идућу школску годину, да се у овој школи набави или поправи, није ништа, пошто се ова школа премиче на Пелев Бријег сваке четврте године и обратно; те идуће школске године ред јој на Пелев Бријег.

Наређено је, да добро чувају школске ствари и здање и да га ни зашто не смију употребљавати.

 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE I
 HERCEGOVINE
 ШКОЛА
 CRNOJEVIĆ

Школа је троразредна. Испит је био 19. јуна.

Ученика је било уписанијех у сва три разреда 30. испитане 29.

У П. разреду уписано 10. испитано. 10.

„ III. „ „ 6. „ 6.

„ IV. „ „ 14. „ 13.

Једно је дијете остало због болести, а остала су посјеђавала школу уредно.

Ни једно дијете не понавља разред.

Укупни годишњи успјех постигнут је:

У П. разреду врло добар (4),

У III. разреду близу врло добар ($3\frac{3}{4}$),

У IV. разреду више но добар ($3\frac{1}{2}$).

Дисциплина је била врло добра, а чистоћа школе и ношња дјецe: више но врло добра.

Труд и владање учитељево је одлично, а способност: близу врло добра. — Школу је посјеђавао уредно и само је два дана од ње изостао о свом крсном имену.

У овој школи је рад отпочет 1. Новембра ове школске године, узроком грађења новог школског здања, и дневно је рађено по 5 сати; а у школи је рађено преко цијеле школске године 142 дана.

Школско је здање ново, али није довршено, узроком што је подузичач на истој упропастио све своје имање; зато би добро било, да Висока Школ. Управа нареди мјес. шк. главарима, да је доврше по потреби и то

овог љета, јер кад би остала у садањем стању, идуће шк. године не би се могао у њој вршити школ. рад.

До нове године школа је трпјела незгоде, што је вршен рад у једном старом — неуредном хану и због рђавих времена. Учионица има 125·41 куб. м., на сваког ученика припада од учионице по 4·18 куб. м. простора. Протоколи су сви у добром стању и уређени су у своје вријеме. Прихода је било ове школске године фиорина 53·51 новчић и тачно је скупљен по „Школ. Закону“, — узимато је 2⁰/₀.

Расхода је било фиор 71·84 нов., али није све за школу, јер су од истог мирени некакви општи трошкови!

Погрешке у настави:

Предавање је било у неким предметима механично.

Неки су предмети предавани преопширно, као словенски језик у Ш. разреду, а неки нијесу ни довршени према „Наст. Плану“, као вјеронаука и српски језик, остало је добро.

Опште примједбе:

Школа је патила због неуредног огријева, зато би требало, да капетан боље извршује своју дужност на спрам школе и да боље проучи „Школ. Закон“, те да у будуће на своје вријеме приреди школски огријев.

Колико се могло примјетити, народ неће, да доврши школ. здање, јер кажу, да су они погодили с главарима, а главари нека знаду с ким су погађали.

Наређено је, да се доврши школ. здање, да се направи неколико скамија, катедра, ормар и учит. кревет.

CRNE GORE DURĐE
3. Полимска школа.

Школа је троразредна Испит је био 22. Јуна.

Ученика је било уписанијех у сва три разреда 56. испит. 51.

У I. разреду уписано 40 испитано 35.

„ III. „ „ 10 „ 10.

„ IV. „ „ 6 „ 6.

Једно је дијете умрло, а остало 4 због болести и домаће несреће.

Понавља 3 у I. разред, а у остала два разреда ни једно.

Укупни годишњи успјех постигнут је:

У I. разреду скоро одличан (4²/₃).

„ III. и IV. „ више но врло добар (4¹/₂).

Дисциплина је била одлична, а чистоћа школе и нешња дјеце: скоро одлична.

Владање и труд учитељев одличан је, а способност: врло добра, и оспособљен је за сва четири разреда подједнако. — Надати се је, да ће својим трудом доћи до одличне способности, ако посад не занемари.

Школу је посјеђавао и учитељ и ђаци уредно и само је два дана изостао због болести.

Рад је отпочет 2. Октобра 1895 год. Рађено је дневно по 5, а у прољеће по 6 сати. Цијеле школске године рађено је 159 дана.

Сваки је предмет обрађен према „Наставном Плану“ у довољном обиму. Школско је зданије уредно; учионица има 167—70 куб. м. и на сваког ученика долази по 3·30 куб. метара. Протоколи су сви у добром стању и уређени су у своје вријеме.

Прихода је било ове школ. године фиор. 83.08 новчића, који је тачно по „Школ. Закону“ скупљен. — Узимато је 2⁰%. Расхода је било фиор. 49.51 новчића; остало је код мј. школ. надзорника фиор. 33.57 новч.

Погрешке у настави:

При изучавању земљописа у IV. разреду више је обраћао пажњу на проучавање појединих држава у Јевропи, него на српске земље, које би требало, да је учинио обратно. Труд учитељев заслужује похвалу, а такође његова воља и љубав прамa школи и дјечи.

Опште примједбе:

Примијетио сам, да су капетан и мј. шк. надзорник водили рачун прихода и расхода у заједници, а без признаница за расход. На протоколу расхода забиљежена им је примједба, да како за ову школ. годину, тако и у будуће морају узимати признанице од расхода и заводити их тачно под број протокола и датум, кад су новци издати, јер иначе могло би се сумњати.

Прописато је у заједници са мј. шк. властима: да се набаве: Геометријска тијела и карта балканског полуострва, остала потребита средства има сва.

4. Величка школа.

Школа је имала ове године само I-ви разред.

Испит је био 23. Јула.

Уписатијех ученика било је 48 испитано 46.

Једно је дијете оставило школу због болести, а једно ишћерано узроком рђавог владања; остала су посјеђавала школу уредно. Повторавала су разред 4. ученика, а повтораваће 6.

Укупни годишњи успјех постигнут је:

У I. разреду близу врло добар (3²/₂).

Дисциплина је била: врло добра, а чистоћа школе и ношња дјече: добра.

Труд и способност учитељева је: добра, а владање: одлично. — Школу је посјеђавао уредно, а од ње је изостао само један дан, због смрти свога стрица.

Рад је у школи отпочет редовно 2. Октобра; дневно је рађено зими 4 сата, а спрљећа 5; у цијелој школској години било је радних дана 175.

Школско се здање налази неуредно, изложено вјетровима, више личи волтици, него школи; учионица има 99.85 куб. метара и на сваког ученика долази по 2.08 куб. метара.

Протоколи су нађени: дневни и годишњи уредни, а остали су вођени на листинама; протоколи прихода и расхода нађени су уредни са похвалом, која се може приписати капетанском писару: Јању Поповићу. Прихода је било: фиор. 73.61 новчић, који је тачно по „Школ. Закону“ скупљен; а било је расхода фиор. 59.82 новчића; који је брижљиво и цјелисходно учињен; претекло је фиор: 13.79 новчића, који се налазе код мјесног школ. надзорника.

Како капетан тако и мј. шк. надзорник вршили су дужност на сирам школе — колико су им допуштале околности — с похвалом.

Погрешке у настави :

У неким предметима је учитељ прелазео „Наставни План,“ а неке није према њему довршио.

Опажало се по нешто механизма у вјеронауци и срп. јерикју, а такође и сухопарности у рачуну. При одговорима ђачким учитељ предњачи; требало би да је и савјеснији у оцјењивању. — Кад би мало више полагао труда, могао би избјећи поменуте примједбе; доста му је у овом припо-могла: неуредна школа и болест међу дјецом.

Опште примједбе.

Како главари тако и народ срдечно љубе школу, вли су у сиромаштини, те јој слабо могу помоћи. — Као што је казато, школа је неуредна, на неуредном мјесту и није за васпитање младежи удешена, због којег је настава доста назадовала, и назадоваће, ако се бар коликогод не поправи. — Учитељског стана у њој нема.

5. Коњуска школа.

Школа је приватна, а троразредна. Испит је био 25. Јуна.

Ученика је било уписанијех у сва три разреда 62, испитано 51.

У I разреду уписано 29, испитано 25.

„ II „ „ 29 „ 26.

„ III „ „ 4 „ 4.

Једно је дијете умрло, а остала због болести и сиромаштва оставила школу.

Понављају у I разреду 6, а у II 2.

Укупни годишњи успјех постигнут је:

У I разреду добар (3).

„ II „ више но добар ($3\frac{1}{4}$).

„ III „ више но добар ($3\frac{1}{2}$).

Дисциплина је била добра; чистоћа школе прилична; а дјеце врло добра.

Труд и способност учитељева је добра, а владање одлично. Ученици су посјеђавали школу доста неуредно, узроком болести и рђавог времена.

Редовно предавање отпочето је 1. Новембра; дневно је рађено зими 4, а с прољећа 5 сати; у цијелој школској години било је радних дана 155; учитељ је остављао дјецу у школи саму више пута, узроком свештеничке дужности, коју је вршио поред учитељске.

Школско је здање у приватној сасвим неуредној кући ниско, тијесно и са врло мало свјетлости; учионица има 22.50 куб. метра и на сваког ученика долази по 0.33 куб. метра. -- Поред оваквог школског здања и незгода, које је никола трпљела, наставни успјех постигнут је бољи, него се могло очекивати.

Протокола других није било, само годишњи, којег је учитељ на простој карти направио.

Приход је купљен са шкољем Андријевићском и било га је фиор. 42 и 80 новч., а толико се и расходовало.

Погрешке у настави: Код већег дијела предмета прелазео је „Наст. План,“ а неке није према њему ни довршио. На пр. предавао је у III

Протоколи, како школски, тако и прихода и расхода нађени су у добром стању, а уређени су у своје вријеме: тачно и уредно са похвалом.

Прихода је било из капетаније Требачке фиор. 60·78 ноч.

"	"	"	"	"	Краљске	"	59·95	"
"	"	"	"	"	Забрцке	"	50·78	"
"	"	"	"	"	Коњушке	"	68·36	"

Свега је прихода било фиор. 239·87 "

Расхода је било ове шк. године фиор. 285·60 "

Дакле, више се расходовало фиор. 45·73 "", а од прошле школске године остала је школа дужна фиор. 6·03¹/₂ новчића.

Свега дугује школа мјесном школ. Надзорнику г. Мини Радоњићу фиор. 51·76¹/₂ новчића.

Овај мјесни школски Надзорник врши ову почасну дужност тако уредно, да му овим путем, као ревизор школски, изјављујем топлу захвалност.

Погрешке у настави:

Сваки предмет обрађен је према „Наставном Плану“ у довољном обиму код сва четири разреда изузевши неке ситнице. Начин предавања у вјеронауци и срп. језику код учитеља П. разреда требало би да је бољи, али — као почетнику није се чудити — надати се је, кад би постао редовни учитељ, поред оваквог труда и воље, како је ове године показао, уврстио би се у број ваљаних учитеља, те га препоручујем Високој Школској Управи.

Опште примједбе:

Како главари и учитељи, тако и народ имају особиту вољу и љубав спрам школе, те нијесу дошли никуда да би било на штету школи и њеном напретку, које им служи за особиту похвалу. Мјесне школ. власти, главари, учитељи и народ траже, да им се даде и трећи учитељ, којег би држава плаћала, — јер народ није у стању, — или да се отворе двије школе у Ђулиће и Трпача, како би онда овдје био мањи број ученика, те би двије учитељске снаге могле постизавати ваљани наставни успјех. — Не учини ли се ово, онда ће се овдје сакупити толики број ђака, да ни три учитеља неће моћи одољети; а сувише што ни школског здања нема овдје толиког, у којем би се могло смјестити толико велики број ученика.

Мислим, да би потребитије било, да се отворе двије школе у поменутом мјеста, него да се дода трећи учитељ на Андријевици, како са стране материјалне, тако и с тога што би се и већи број дјце васпитавати могао.

РАД КЊАЖ. ЦРН. ШКОЛСКЕ КОМИСИЈЕ.

Наша Школска комисија неуморно ради, да наше школе добију што прије своје подесне уџбенике. Осим прије споменутијех још су довршени и примљени ови: *Српски Буквар*, *Друга Читанка*, *Рачуница* прва и друга; *Православни Катихизис*

за III и IV разред; *Геометрија* за III и IV разред; *Зоологија* за III разред; *Четврта Читанка*, која је већ и штампана.

Дати су на оцјену: *Приловијешке Старог и Новог Завјета*; *Грамитика за основне школе*; *Читанка шреќа*; *Земљопис* за IV разред; *Зоологија* за IV разред; *Рачуница* за III. и *Рачуница* за IV разред.

Овом приликом доносимо у изведу нешто од одцјене *Читанке за четврти разред осн. школе*, која је предата била на оцјену г. Ј. Љепави, члану комисије.

„Према одлуци славне Књаж. Црног. Школске Комисије прегледао сам „Читанку за IV разред осн. школа,“ коју је саставио Ђ. Поповић, те сам сад у стању о истој поднијети своје мишљење.

Прегледајући ову читанку, увјерио сам се, да се је састављач заоста старао, да прибере за њу што подеснији материјал, који је и узео из разнијех досадањижех уџбеника ове врсте, из многијех књижевнијех листова, нарочито дјетињијех, а и другијех дјела, и то све што је за дјецу занимљиво, поучно и корисно, имајући у виду, како би се дух дјетињи образовао, ум развијао, а срце оплемењавало.

Сав је материјал подијељен на пет дијелова према предмету; у првом дијелу има 23 чланка, у другом 19, у трећем 49, у четвртном 20, у петом 20; осим тога при крају додато је шест пјесама, прописанијех „Наставнијем Планом“ за пјевање. Понајопширнији је, као што се види, трећи дио, јер су ту чланци, којих је предмет породица и друштво, а човјек се понајвише и креће и налази у породици и друштву.

За малом изнимком сав је материјал врло подесан за ону цијељ, коју мора имати у виду школа, а то је васпитање. Истина, понеки комади тако су написани, да ће мања дјеца у четвртном разреду с муком моћи схватити суштину, али кад се узме у обзир, да у четвртном разреду у нашим школама, нарочито сеоскијем, већином су већ момци од 13—14 година, а и старији, не мари, да се нађе и озбиљнијех чланака, да се навикавају и на теже читање. Нећу рећи, да би могло бити и бољег и подеснијег још материјала за овакву читанку, али кад се узме у обзир наша још нејака дјетиња књижевност, читанке, које су још прије можда 50 или више година састављане, па се једнако прештамповале са врло незнатнијем измјенама, можемо рећи, да је у овој читанци материјал врло добар, те ће у рукама вриједнијех учитеља послужити као врло ваљано

васпитно средство, а у рукама слабијех и најбоља читанка слабо користи.

Међу разнијем причама она на страни 56 — „Добри и рђави ученици“ — није у оном виду била, него је састављач у неколико измијенио. У првобитној редакцији казивало се, како је неки Бошко био врло ваљан ђак, и како по свршетку основне школе није могао да иде у веће, због своје сиромаштине, него је морао да остане код куће и да чува туђу стоку, да исхрани себе и своју сиромашну мајку. Случајно прођу неки људи, кад је он читао књигу, обрете на њ пажњу, те до неколико дана дође глас, да га је сам краљ узео за свог питомца, а мајци му одредио припомоћ. Сврши наш Бошко и средњу и велику школу, да не може бити боље, и поста велики *господин* и *стече велико имање*. У нашој отаџбини родитељи — сељани, а тако и њихова дјеца, једнако о томе и спијевају, како ће искочити из оног стања, у коме се налазе, како ће замијенити рало и мотику књигом и пером, како ће добити какву службицу и назвати се *господином*, па и ако му то гостодство неће ни толико давати, да може безбједно живјети. То је у нашем народу болест, од које сваки човек на сваки начин треба лијечити. Требало би наши учитељи не само дринком читања ове приповијетке, него и сваком другом приликом, као што им и надлежна власт у својим наредбама каже, да говоре на ову тему са ученицима и њиховијем родитељима; да кажују дјеци чешиће по коју причу, како је тај и тај по свршетку основне школе ступио у ратарску (земљодјелску), како је тамо научио много што-шта корисног, како је послје дошао дома и врло мало своје сиромашно имање тако уредио, да је имао више прихода, но други, који није учио ту школу, а који је много имућнији од њега. Или: како је неки дјетић добро учио у школи, па отишао на занат, постао врло ваљан радник, отворио своју велику радионицу, у којој му ради по 10—15 млађих, ученика и т. д. Имајући све ово у виду састављач је ону приповијетку у неколико и измијенио, као што је и при избору другијех ово имао у виду.

Да би потпуније биле заступљене све књижевне врсте, добро би било додати што из описа наших земаља, градова и т. д., јер свака књижевна врста покрај своје васпитне стране, и што шири умни хоризонат, пружа младом човјеку друкчије облике бесједе, те се у толико све боље и боље упознаје са језиком, у колико више разнијех књижевнијех врста или облика проучи. Могло би се узети што из описа српскијех земаља под Турском, Аустро-Угарском и т. д.

Од народнијех умотворина, осим пјесама, пословица и заго-
нетака, требало би још унијети и прича једно с тога, да се
млади човјек упозна и с том врстом народне поезије, а друго
да се пружи и по који чланак лакши како за читање, тако и
за схваћање, те да мало по који пут ученик и отпочне, а уз
то и машту своју задовољи, а развиће маште код дјетета много
значи.

Чланке *Св. Петар* и *Кнез Никола* треба изградити и зами-
јенити приступачнијим за дјецу.

Мјесто питања, зна ли ко коју причу о Краљевићу Марку,
добро би било ту, или на другом мјесту навести те приче, а
то није много: како је он снагу добио, и како није умро,
него спава.

Као и у првој читанци нашао сам по гдје што погрешака,
које су дошле нешто од самијех писаца, а нешто се омакло и
у преписивању, јер ово сам састављач као да и није све сам
преписивао. Да би ствар брже текла, све сам, читајући, у тексту
исправио и дотјерао као што треба, а ако буде још што мало
заостало, моћи ће се лако поправити у коректури, па ако и ту
што утече, што код нас Срба није необично чак ни у школ-
скијем удбеницима, исправити се у другом издању, ако до-
чекамо.“

Пошто су и Комисија и састављач пристали на све прије
споменуто и сложили се са оцјењивачем, те и што је састављач
дотјерао све према напоменама г. Ј. Љепаве, дјело је било
примљено од Комисије, послато Министарству Просвјете, које
је одмах и дало своје одобрење, те дјело улегло у штампу. И
тако напријед неће спопадати муке наше ученике четвртог
разреда основнијех школа, као што су их спопадале, кад би
само помислили, да им треба читати досадању четврту читанку,
него ће радо, с вољом читати нову и из ње црпсти себи поуку,
а она ће се моћи одомаћити и по нашим кућама, те је читати
млађи нараштај, који већ и не походи школу, а и ми је и у том
смислу препоручујемо, да се што више шири у народу. Ако
Бог да у другом издању још ће савршенија бити, а и то не-
ћемо дуго чекати.

изгледа изборна борба и кад се таква предигра збива пред састанак сабора, нек ми је дозвољено одмах и отворено изјавити, да моја брига о уређењу нар. цркв. автономije не губи ништа од тежине своје, него је шта више још мучнија. Јер нека свако по души пресуди, да ли се тако може с успјехом истраживати и наћи истина. Да ли се тим путем може доћи к оном циљу, којем тежи оспоредiona ерсека православна црква, јерархија и народ? Да ли ће наша црква са јерархијом и народом доћи до жељенога обезбјеђења и уређења народно-црквене автономije, до мирнога закљона и пристаништа, кад раду и покушајима за рад око тога уређења, кад жестоко, кад жешће, али увијек предходи грозничава предигра узбурканих страсти?!

Моје је увјерење, славни саборе, да не може доћи. Не може, а то је јасно, што узрујаност у опште, а овако голема још силније, потискује и поништава хладни разбор. У такој узрујаности је довољна ситница, без обзира бачена реченица, да самој ствари, која хоће да се заштити, грдно шкоди. Довољна је реченица, па да се створи најдубље неповјерење, најљуће непријатељство, па чак и најжешћа мржња!

А та појава је код овога велеважнога задатка и његова рјешавања, славни саборе, кобна појава и права несрећа за саму ствар. Несрећа је, јер без правих, основаних разлога посијано и заматнуто неповјерење, сјеме непријатељства и мржње, уништава све покушаје, па чак и наду саму, да се дође к истакнутом циљу.

Други узрок, који потпомаже нашу коб састоји се у том, што избрани народно црквени заступници и у опште чланови сабора, стојећи под свјежим утиском изборне грозничавости и узбуђења, једва могу за кратког трајања сједница саборских доћи у положај, да своју задаћу узму у праву са оном хладноћом, објективношћу и опрезношћу, која се изискује еминентно код рјешавања овако много стране тешке задаће. Под утиском те грозничавости и узбуђености изгубе и најмичији и најобјективнији чланови нашега народа и сабора потребну мирноћу. А то је природно. Али је онда и то природно, што сабори долазе и пролазе, а успјеха се не показује.

Није ми намјера, славни Саборе, да у кратком својем говору изређам све, што служи као извор и узрок горе додирнутој, опште познатој узрујаности, а по том неповјерењу и непријатељству. Довољно ће ми бити истаћи наглашена два главна узрока, који у изборној борби, у јавној дискусији и при самом рјешавању главне задаће одвајају у свему између осталих узрока.

Као први узрок се истиче јерархија.

Као други узрок висока влада.

Да видимо, што је у ствари.

На питање, откуд и зашто је јерархија крива упитној узрујаности и неповјерењу? одговара се са многих страна: отуд и зато, што јерархија иде за тим, да силом (а помоћу високе владе) одузме од народа стечена автономна права.

Славни саборе! Ја потпуно схватам и сасвим разумијем, шта је то, кад се каже, јерархија хоће силом да одузме, дакле да отме, од народа неко право. Ја то, као што рекох, потпуно разумијем; али не разумијем и не могу, славни саборе, да разумијем, од куд се долази до таквога тврђења? И не знајући тога, ја морам то не само одлучно порећи, него управо као увреду за цијелу јерархију свечано и најодлучније одбити.

А за што?

За то, што ни ја, ни епископи ове митрополије не идемо за тим, да се такво што збуде, то јест, да се од народа отме буди какво његово право. Ал' право право. Оно, за чим идемо ја и епископи, састоји се у томе, да се народно-црквене автономне уредбе донесу у складу са основним правилима наше свете православне апостолске цркве; дакле, да се одређена коначнога народно-црквенога автономнога устројства не косе са правилима, учењем и карактером једне, свете, саборне и апостолске цркве наше. Ако у којој уредби автономној има таквих одређења, разумије се по себи, да ми морамо ићи за тим, да се то уклони, јер је црква мати наша, и чувајући њезина права очуваћемо и своја. Но дакле, је ли то отимање? Је ли то издаја? Ни једно, ни друго. Ту је прије свега питање увјерења, којег без сумње може слободно имати и епископ као и сваки други члан наше цркве и нашега народа. Али и да нема тога увјерења — имамо и морамо имати смјелости, да кажемо, да је то неспорно и наша еминентна дужност, дужност неминовна; јер нас веже на то пред лицем цијеле цркве положена епископска заклетва наша.

То су наше тежње. Но ја одмах и ово додајем. Те своје тежње хоћемо одлучно, али законитим путем да остваримо. Не можемо ли их законитим, тшм јединим правим путем, оваплотити — ја и господи епископи не ћемо удариши странпушицом, ни у незаконје; јер нам је пречи мир у цркви, него насилни повратак баш од јерархије одузетих права. Ми то чинимо и чинићемо не само мира ради, него и тврдом вјером, да ће праведна ствар, наћи, кад било, мирно рјешење своје.

Све то пак, дакле, нит је направљено против нараса ни његових права; нити данашња јерархија има жеље или намјере, да се бори против народа, своје рођене браће; а најмање се може тврдити, да јерархија хоће, да изда, коме год било, автономна црква. Јерархија се мора против таквога тврђења оградити, и ја се ево у име њезино са овога мјеста пред лицем цијелога сабора најсвечаније ограђујем против те злонамјерне тврдње.

И кад сам то са овим отворено и искрено изјавио, мислим, да сам разбио један, и то главни дио, из разних узрока поникле неосновне сумње у погледу грађења народно-црквеног автономног устројства, — надам се, да сам довољно утро пут к споразуму ради повољнога коначнога рјешења оне задаће, коју је и Његово царско и апостолско краљевско Величанство, наш премилостиви краљ и господар, у сталној бризи за благо наше свете цркве и народа српскога, најмилостивије благоизволило ставити у прву дужност овом народно-црквеном сабору.

Да, али висока влада! Заиста тежак приговор, кад се каже: „можемо ми начинити и најбоље устројство, влада ипак неће допустити, да се наша народ. цркв. автономија уреди, како ваља; а за то и јесте била толика узрујаност пред и о изборима“.

Нема сумње, славни саборе, нит се може порећи, да је у нашој народно-црквеној автономној прошлости било дана, кад органи државне власти нијесу били темељно обавјештени о суштини, битности државо-правнога положаја наше цркве, ни о истинитом расположењу нашега народа, те су и неки чини те власти из таквих дана имали на себи објележје необавјештености, што је било на штету права наше нар. цркв. автономије. Ти моменти су без поговора оставили многу горчину у души нашега народа и многа зебња и добар дио неповјерења извире из тих

времена. То је жалостан, али истинит факт. Дај Боже, да можемо рећи да је то све било и да бити не ће.

Али, славни саборе, зар није било и повољних момената и расположења за уређење наше народно-црквене аутономије? Да ли је влада била *шална сметња*, да се деценијама не може да доведе у ред наша нар. цркв. аутономија? Зар баш никад не бијаше повољне прилике? Било је, било. Та колико пута се зачује узвик из душе и са усана родољубаца наше цркве и народа, узвик, којп гласи: „Пропустила се онда згодна прилика!“ или „Била је повољна ситуација!“, и том слично. Било је дакле и повољних прилика.

Да, славни саборе, било је, само је једна коб наша, што су наши сабори и *зле и добре прилике мјерили једном мјером, мјером неповјерена*, тако, да су и добре, згодне и повољне прилике прошле, и то по нас без успјеха. У нас као да се није ни у што узимала изрека великога њемачкога историка, (Ранке) да *треба знати разликоваши прилике, па дошле ићи, докле прилике допуштају, а не даље*. Изгледа, да се у нас поштује аксијом: *све или — ништа!* Моје, скромно мишљење је, да неуспјеси наших сабора у главном извиру из тога неразликовања прилика.

Све нас то, славни саборе, упућује, да опрезно поступамо и побринемо се, да нам ниједна дата повољна прилика не оде као и предходнице јој.

И ја, славни саборе, мислим, да је и данас повољна прилика за наше уређење баш у колико се тиче момента, гдје је ријеч о кр. влади.

Молим, да ме изволите саслушати, јер ћу одмах рећи у кратко и зашто сам увјерен.

Увјерен сам за то, што је Његово Величанство, наш премилостиви Господар, као врховни чувар закона у драгој нам отаџбини, у својем превишњем рескрипту од 20 маја о. г. којим је најмилостивије благоизволио допустити сазив народно-црквенога сабора, изрично нагласио, да ставља у дужност сабору, да узме у расправу у првом реду предлоге, који се односе на коначно установљење народно-црквенога устројства, чу све то *на шемелу, дакле, у смислу IX зак. чланка од 1868.*

Кад врховни чувар закона наглашује, да се уредба гради на темељу наведенога основаног закона, може ли се, славни саборе, зепети, да ће висока влада Његова Величанства, влада врховнога чувара закона у земљи, хтјети силом своје власти наметнути што год оспоредјеоној српској православној цркви и народу, што би и једно и друго морало сматрати за повреду ујемченога автеномнога права? Ја сам тога увјерења, да таква зебња данас не може имати мјеста, не може, јер чим бисмо дошли на такву мисао, у нети мах бисмо допустили, да краљевска влада хотимице, навалице или ма како друкчије иде за тим, да се опире и противи не само изричној вољи Његова Величанства, својега господара, него и многобројним одређењима земаљских закона, и да хоће да пође путем и употребн начин, које је превишњи кр. рескрипат од 20 маја о. г. објележио недозвољеним у онај мах, чим је у садржини ушао му став, да се има радити на основу зак. чл. IX. 1868. Овај зак. чланак пак, као што је познато славном сабору, ујемчава нама самостално уређивање, располагања, рјешавање, управљање и руковање нашим црквеним, школским и фондацијоним пословима и иметком — разумије се у границама земаљских закона. Данас, дакле, послије прев. кр. рескрипта од 20 маја о. г. држим, да су препирке о тако званим октројкама беспредметне.

Али, господо, ја вас још засебно увјеравам, да висока влада и не гаји такве намјере. Појмљиво је, да у оквиру овога мојега кратког говора не могу разлагати каквоћу овога момента; али у току мериторне расправе ћу зар имати прилике, да се о том поближе изјасним. Но нема сумње, да ће држање високе владе у многим зависити од рада славнога сабора; а то је сасвим природно и то не треба разјашњавати.

И сад преосвећена, часна и поштована господо, кад сте чули и разумјели, какве интенције гаји прејасна круна и висока влада према нашој народно-црквеној аутономији и како мисли јерархија о грађењу народно-црквеног аутономног устројства — увјерен сам, па се и надам, да вам неће бити тешко, да се ослободите онога утиска најновије изборне грозничавости и узбуђења, разних сумња, па може бити и неповјерења према јерархији и државној власти; да ћете лакше доћи до потребне и сувише потребне мирноће и објективности, те са том потребном мирноћом приступити к расправи саборским одбором поднесенога предлога за то устројство.

Ну шта је тај предлог саборскога одбора?

Одмах ћу рећи, шта је.

Саборски одбор је *по закону дужан*, да спрема предлоге за расправу саборску у опће; а за овај предлог, који је славном сабору поднио, била му је дужност још повећана превишњом одлуком од 12. априла 1896., којом се то спремање предлога још и засебно изрично налаже, као што се славни сабор може увјерити из поднесенога му извјештаја саборскога одбора о раду му за 1892—1897 г. Тај предлог, дакле, не треба сматрати некаквим *страначким* предлогом, који ваља одбацити већ зато, што су га градили и поднијели ти и ти људи, него га треба узети за оно, што јесте, то ће рећи: *за предлог саборскога одбора, као изасланог саборскога органа*. Ако је саборски одбор према садашњим аутономним уредбама и садашњем стању узео у свој предлог и таква уређења, која се једној или другој странци не свиде — то не значи још, да је рад тај за осуду, а предлог за одбацивање. Саборски одбор га је радио по најбољем знању своје, по увјерењу и савјести својој, те се и са тога гледишта мора тај рад оцјењивати. А да на што је извојевано начело слободе мисли, увјерења и савјести? На што је измјена мисли? И на што је међусобно поштовање, љубав к ствари и тежња и воља за сложним братским и заједничким радом? Ако све то не вриједи *на дјелу*, него само на збору, т. ј. да се тек каже — онда је несумњиво, да српски народно-црквени сабор не ће никада или барем скоро уредити народно-црквену аутономију своју.

Али, славни саборе, ја идем крају. Није ми потребно подјејетити вас, господо, на то, да су времена и сувише озбиљна и тешка. А кад су времена таква, не могу представити, да ће славни сабор без многих замашних битних разлога и опет саборисати, а главнога посла не свршити. Времена су сувише озбиљна и тешка, па и велика, *тешка одговорност* почива на свима нама. Наша црква и народно-црквена аутономија и сви ми са свима својим црквено-просвјетним одношајима тражимо мира сталности и рада без трзавица. Хоћемо ли све то наћи?

Не ће нам, славни саборе, бити тешко, да дођемо до свега тога. Покушајмо само, да се приближимо и споразумијемо једно с другим. Нека нам не буде теготно одбацити несигурно, а шкодљиво бреме каквих зарличних захтјева. Погледајмо своју народно-црквену прошлост, мучну борбу

и неуспјех. Удубимо се у књигу те прошлости и борбе, на помно проучимо шта смо изгубили а што нас чека или може очекивати, ако се, тешком завадом занесени, што прије не ослободимо кобнога заноса. Као добри синови наше свете православне цркве, помислимо, да ће се даљи неуспјех у нашем раду, да ће се штета из међусобног неповјерења, заваде и борбе у првом и најпрвом реду окомити прстив наше српске православне цркве и народа, дакле и против свих нас. Трвење у цркви је увијек опасно и убитачно било, и биће. Па хоће ли се изабраници народни ставити у службу заваде, борбе и штећења матере цркве и народно-црквене автономије? Увјерен сам, да не ће. Као добра браћа треба да тежимо за добрим, па ћемо га и постићи. А добро, које постигнемо, увјерен сам, неће нам се ни с које стране уписивати у зло, него ће се са сваке стране предусрести са симпатијама и одобравањем!

Славни Саборе!

Ми треба да се покажемо захвалним и оданим синовима наше свете цркве и нашега српскога народа, а не мање и Његова царског и апостолскога краљевскога Величанства, који као добар и њежан отац бдије над нашом црквом и народом. То ћемо тако учинити, *ако од себе одбацимо сваку сумњу и међусобно неповјерење, па искрено отворимо срца своја и мисли своје и покушамо, да исказане мисли и жеље заједнички пречистимо, заједнички одаберемо, у овима се сложимо и на крају рада покажемо, да смо сачинили дјело угодно нашој светој цркви, пробитачно нашем српском православном народу — дјело лијепо и велико, а којег не моглоше произвести претходници наши, не моглоше, јер не нађоше, што ми нађосмо: заједничку озбиљну вољу, искрено повјерење између јерархије и народа и онај главни моменат братски споразум...* Дјело, које ће бити трајно аере perpetuus; а поврх свега још и дјело, које ће наћи и превишње благовољење и одобрење у Његова царскога и апостолскога краљевскога Величанства, нашега премилостивога краља и господара Франца Јосифа првога!...

То је моја, а без сумње и жеља свих вас.

Па зато нека Господ Бог Свемогући послуша сложни глас наш и нека благослови рад наш. —

С тим мислима и увјерењем приступимо к' раду, а добар успјех изостати неће. Дј, Боже, да тај успјех обесели душе наших славних предака у рајским висинама и да буде на вјекове сталан извор нашој народно-црквеној автономној слободи;

Ја завршујем:

Од мудрости и родољубља славнога сабора зависиће судбина наше народно-црквене автономије.

Приложници. — Свештеник *Крсто Поповић* набавио је једно велико канџело, кога је приложио *Мишар Ђ. Раичевић* из Љешкопоља, за душу своје сестре Марице, храму светога оца Николе у Берима — у Љешанској Нахији.

Његово Високопреосвештенство г. Митрополит Митрофан, по савјету бечкијех љекара, пошао је на воде у Карлсбад, гдје ће провести шест недјеља. Његово Високопреосвештенство се добро осјећа.

Српски народно-црквени сабор, који се саставио у Карловицама, тек што је отворен — распустио се. Упуство, које је краљевски комесар барон Федор Николић прочитао сабору, такво је, да онемогућава сваки рад. На име, барон Николић изјавио је, да је царска жеља, да сабор прије свега састави једноставно српско народно-црквено уређење (тако звани „јединствени статут“), и да га узме у претрес онаквог, како га је израдио саборски одбор.

Али како саборски устав каже у свом 10 члану: да сабор сам одређује свој дневни ред, т. ј. шта ће рјешавати, то чланови сабора нијесу могли пристати на комесарову заповијест. нити се одрећи досадашњих права народних. Ушљед тога су састављене двије адресе цару Францу. Адресу већине заступао је Др. Полит и у њој је изражена лојалност према цару, дочим адреса мањине, коју је Др. Миша Михајловић заступао, поред лојалности спомиње повреду српској аутономији нанешене, изјављујући да се без гаранција не може упустити у стварање јединственог статута. Због ове повреду о дневном реду дошло је до разлаза сабора, јер је овако рад немогућ. Огорчење је међу посланицима велико.

Царски комесар отпутовао је из ненада за Пешту да добије нова упутства од Цара и угарске владе.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.

NACIONALNA

BIBLIOTEKA

Велики добротвор српске гимназије у Н. Саду. — У свечаној сједници одбора за подизање гимназијске зграде од 25 Априла тек. године. прочитано је писмо великога родољуба **Барона Милоша Бајића**, којим прилаже 100.000 форината и опуномоћава централни кредитни завод да сазида зграду. Величанствена појава у културном животу нашег народа!

Барон *Милош Бајић* је унук славнога Коца-Милоша и кнегиње Љубице, нећак великога књаза — мученика, Михаила. Свој досадашњи живот провео је махом у тишини и миру, повучен од онога свјетскога сјаја, који би доликовао имену и достојанству његову. И у тој тишини закуцало је тако јако племенито срце његово за свој српски род.

Нека је великом родољубу слава, част и хвала!

Плате швајцарских учитеља у опште су врло скромне, понегдје сасвим недовољне. Само неке веће вароши чине изузетак, плаћајући своје учитеље да могу пристојно живјети. Тако н. пр. у Лозани учитељска плата, са додатком кантоналним и општинским, у најновије вријеме дигнута је 3200 дин., у Цириху 3800 дин., у Базелу 4200 дин. Али има кантона, који своје учитеље плаћају врло рђаво. Најгоре су плаћени учитељи у Валиси, гдје је по службеном извјештају од 1894. год. било два учитеља са годишњим платама 1500—1000 дин., мален број њих са 900—400 дин., остали с платом од 355, 320, 175, 100, 80, 75, динара, а школска година варира између девет и два и по мјесеца. Учитељице имају плату за једну трећину мању од учитеља, тако да је једна учитељица имала само 35 динара за школску годину, која траје шест мјесеци. Учитељице у цијелој Швајцарској

плаћене су мање него учитељи, осим у Цириху, гдје су изравнате с учитељима. Због тако ништавне награде многа мјеста за учитељице остају непопуњена, и ако се конкурсе расписује по неколико пута. Још је горе то, што је само у малом броју кантона швајцарских учитељу осигуран опстанак у служби; у осталим кантонима учитељ се бира на 3—8 година, а може опет бити изабран, ако је општина задовољна њиме. Може се већ мислити шта све треба учитељ да чини, какав мора да буде и колико мора да се понижава, само да би био поново изабран!

Како је биједан положај учитељски у Швајцарској види се из тога, што учитељи морају да траже какве било приватне зараде, само да прибаве најпрече намирнице себи и својима. Тако н. пр. у Валису поједини учитељи служе љети као вратари у хотелима, или као вође путницима у Граубиндену. Год. 1894., од 402 учитеља њих 290 бавило се обрађивањем земље, а око 70 њих били су каспри, поштански и шумарски чиновници и т. д.

У Кантонима: Ури, Унтервалдену и Валису нема никаквих законских одредаба о пенсијама учитељским; ако се што и да којему учитељу, то се даје као милостиња. Већина кантона имају пензионе фондове, у које улажу учитељи, а и држава даје већу или мању суму; али је готово у свима тим кантонима годишња пенсија учитељска испод 100 динара. Само у Базелу, Цириху и Берну држава је примила на се регулисање и исплаћивање пенсије.

Швајцарска је дивна за око, њено је политичко уређење мудро. Швајцарци су радни и умјешни, у многим чем имали бисмо се угледати на њих, али основна школа, гдје су тако биједне прилике за учитеља, није, и не може им бити напредна.

„Учитељ“

Школе у Русији — У Русији има 71500 народних школа са 3,355,140 ученика; 339 средњих школа, 241 семинар, 193 женске гимназије са 30 завода за васпитање и 61 женска школа. Универзитета има 9, у којима је 1894 године било 13,944 слушаоца. — У пошљедње вријеме отварају се у неким мјестима школе за одрасле неписмене младиће и људе. Оваквих школа било је у кијевској губернији 28, у черниговској 22, у волинској 21, у подолској 18 и у полтавској 6, школе ове посјећују младићи од 13—16 година, али има и људи од 30—40 година. Ове школе дијеле се обично на три одјељења: у првом су они, који не знају читати и писати, у другом се понавља оно, што се учило у основној школи, а у трећем се предаје оно, што је најпотребније за практичан живот. — У западном Туркестану у Азији још нема школа. Руска влада је ради тога устројила неколико жељезничких вагона, који за школу служе; у исто вријеме поставила је и учитеље за те школе. Ове путујуће школе задржавају се у одређено вријеме на појединим станицама. Дјеца која ту чекају, уђу у школу и у њој уче науку вјере, читати, писати рачунати и граматику. По томе дјеца изађу, а учитељ са школом заједно путује даље.

Немачка против јавних испита. — „Hanover. Schulzeitung“ пише: да је кр. влада дала свим службеним учитељским конференцијама, да расправе ову тему: „Годишњи школ. испити, који се држе у присутности школ. предстојника или општине, могу и морају бити — не гледећи на већи или мањи број посјетитеља — дати части и весеља за учитеља, дјецу и општину, они могу и морају бити користоносна веза између општине, њених заступника и школе; они нијесу настали случајно. Које се искуство у тамошњој инспекцији стекло и што би се могло одредити у прилог

овог дијела нашег народа, те их споменуо у горњој пјесми онако одушевлено, као што он то у свом патриотском заносу обичава. Није право, да тако брзо заборављамо оне, хоји су, презревши свој лични интерес, појурили у крваву борбу, да свом народу извојују слободу. Лијепо је, да млађи наш нараштај што чешће срета имена својих свјетлијих личности из ско-рашње прошлости и у пјесмама, у у приповијеткама, као што то чини наш Радоје, и у приповијеткама Драгутин Илић. Пјесма је посвећена Крема-новићу, српском народном добротвору, а негдашњем школском другу нашег пјесника.

„Дело“ лист за науку, књижевност и друштвени живот. — Јуни година четврта. — Уредник Др. Драг. М. Павловић. — Биоград. —

С а д р ж а ј : *А ја мирна...* пјесма од Јулије. — *Писма из Ниша* (о харемима) од Јелене Јов. Димитријевића (свршетак). — *Двије стазе*, пјесма Сокољанина. — *О једном модерном међународном предузећу*. — *Умири се*, с пољског од Асника пјесма М. П. — *Јунак наших дана*, друштвени роман Јанка М. Веселиновића (наставка). — *Ботанички резултати једне ескурзије* од Данила Катића. — *Први кораци* роман К. М. Стањуковића (наставка). — *Полишичко-просвјетне прилике у Босни* од Србина Босанца — *Научна хрошка* Десети археолошки састанак у Риги од С. Н. Т. — *Позоришни преглед*: Термидор од Бор. П. — *Кришика и библиографија*: Начела народне економије од д-ра Мих. В. Вујића. Књига друга: Економска теорија. Биоград 1896. — Реферат Милића Ј. Радовановића. — *Analitična hemija*. Sactavio R. Gasparini profes. na spljetskoj realci. Split 1896. Реферат Р. С. М. — *Крели реферат*: Народни споменик М. Валерија Spe-rata iz Vitinacija. Napisao Dr. Josip Brunšmid. U Zagrebu. Tiskara i litogra-fija C. Albrechta 1895. Прештампано из *Vjestnika hrv. arheološkoga društva*. Nova serija god. I. На крају је додат фотографски снимак споменика. Реферат од В. — Prof. Dr. L. Jelić Mons. Rutar. Jelić i prof S. Rutar. Vodja po Spletu i Solinu. Sa 25 tablica. Zadar. Tiskara S. Artala, 1894 Реф. од В. — *Njekoliko našašca novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji*. Napisao Dr. Josip Brunšmid. Прештампано из „*Vjestnika hrv. arheološkoga društva*.“ Nova serija godina I. U Zagrebu. Tiskara i litografija C. Albrechta Sos. Witasek.) 1896. Реферат од В. — *Билешке*. — Друштва. — Књижев-ност. — Новинарство — Умјетност. — Различности — Лични гласови. —

„ДУШЕПОЛЕЗНОЕ ЧТЕНИЕ“ въ 1897 году. — Для лицъ, еще незнакомыхъ съ журналомъ „Душеполезное Чтение“ и нуждающихся во виѣшнемъ свидѣтельствѣ о журналѣ, достаточно присовокупить, что извѣ-стный всей Россіи, преосвященный Теофанъ, — докторъ Богословія и затворникъ, на обращенный къ нему вопросъ о выборѣ чтенія, писалъ: „Для чтенія выписывайте журналъ „Душеполезное Чтение.“ Очень пригодный журналъ и дешевый — 4. р. съ пересылкой.“ И въ другомъ мѣстѣ онъ же пишетъ: „Душеполезное Чтение“ я получаю. Это единственный журналъ, гдѣ статьи не отумани-ваются мудрованіями“. И еще: „Мужъ вашъ сдѣлалъ вамъ подарокъ не наилучшій... Лучше всѣхъ журналовъ духовныхъ: „Душеполезное Чтение“ п дешевѣ всѣхъ...“ „Руководство для Сельскихъ Пастырей“, въ своемъ мартовскомъ обзорѣни духовныхъ журналовъ, поименовавъ болѣе двадцати статей изъ „Душеполезнаго Чтенія“, которыя оно рекомендуетъ особен-ному вниманію своихъ читателей, замѣчаетъ, что „всѣ указанныя статьи и многія другія тѣмъ отличаются въ ряду подобныхъ имъ, что,

вопервыхъ, принаровлены къ извѣстному опредѣленному дню и событію, вовторыхъ, отличаются общедоступностію и, въ третьихъ, назидательностію.“ Иныя статьи — общаго характера. „имѣющія значеніе для всякаго образованнаго человѣка.“ И въ Русскомъ Словѣ (№ 240) читаемъ: „Душеполезное Чтеніе богато, какъ и всегда, статьями популярными и нравоучительными, которыя вѣь читаются легко и съ интересомъ. Большую цѣнность представляютъ печатающіяся здѣсь письма преосвященнаго Теофана-Затворника и Амвросія Оптинскаго, этихъ двухъ великихъ знатоковъ души и учителей христіанской мудрости. Въ этихъ письмахъ и поученіяхъ заключается цѣлая система христіанской философіи.“ Редакція Троицкихъ Листковъ съ своей стороны присовокупляетъ: „Отъ души совѣтуемъ нашимъ читателямъ выписывать этотъ воистину душеполезный журналъ. Это такое чтеніе, которое даетъ пищу уму и сердцу и за которымъ отдыхаетъ душа... Годовая цѣна журнала съ пересылкой за 12 книгъ, въ которыхъ до 2.300 страницъ, только 4 рубля съ пересылкой.“

Адресъ: Москва. Въ редакцію журнала: „Душеполезное Чтеніе,“ при церкви святителя Николая въ Толмачахъ.

Редактор-издатель заслуж. проф. прот. **Димитрій Касицынъ**

Исправка. — При мом ревизорском извѣштају Приморске Нахије, у оцјени Мркојевићске школе, поткрала ми се една случајна омашка, гдје мјесто рубрике „наука вјере“ штампато је „наука хришћанска.“ —

Молим то славно уредништво, да ову исправку донесе у свом цијењеном листу.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

Проф. *Перовић.*

Исправка. У прошлом броју „Просвјете“ (за јули мј.) учињене су слѣдеће погрешке: на стр. 301, у четвртом реду одоздо, стоји: „опетрација,“ а треба: *апстрактција*; на стр. 303, од тринајестог ретка до тачке, стоји: „те да би свезали у једно цијело оно, у чему је могуће да би раздијелене знаке сједињавали видјети ту свезу,“ а треба послѣ запете да стоји: *да би раздијелене знаке сједињавали, те да би свезали у једно цијело оно, у чему је могуће видјети ту свезу*; при дну стране 303, у четвртом реду, мјесто „самобитне,“ треба: *само бишме*; најпослије на стр. 304, у 17 реду одоздо, стоји: *немогуће*, а треба: *могуће*.

ШКОЛСКА ОБЈАВА

Који од књаж. питомца на страни још нијесу поднијели овом Министарству увјерење о раду и успјеху у прошлој школској години, овијем се опомињу, да то учине најдаље до 20 августа ове године, у противном случају губе стипендију, као год и они, који нијесу свршили прошлу годину са повољнијем успјехом.

Цетиње, 1 августа 1897 год.

Број 539.

Министарство Просвјете и Цркв. Послова.